

Emilia Lehtinen

LEIKKI ON OPETTAJAN TYÖTÄ

Varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueiden tavoitteiden toteuttaminen leikissä

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus
Huhtikuu 2020**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Huhtikuu 2020	Tekijä/tekijät Emilia Lehtinen
Koulutusohjelma Sosionomi		
Työn nimi LEIKKI ON OPETTAJAN TYÖTÄ. Varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueiden tavoitteiden toteuttaminen leikissä.		
Työn ohjaaja Kirsi Herranen-Somero		Sivumäärä 50
Työelämäohjaaja Mia Ahlskog		
<p>Tämän toiminnallisen opinnäytetyöni tarkoituksena oli kehittää omaa osaamistani varhaiskasvatuksen opettajana. Tutkimuskysymykseni oli, miten varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueet näkyvät lasten leikeissä ja miten varhaiskasvatuksen opettajana voisin tukea oppimisen alueiden tavoitteiden toteutumista leikissä. Työ on päiväkirjamuotoinen. Havainnoin päivittäin 3-5 -vuotiaiden lasten leikkejä ja omia työtapojani 13 viikon ajan ja kirjoitin havainnoista refleктоivaa päiväkirjaa.</p> <p>Leikki on uusissa varhaiskasvatussuunnitelmissa keskeinen varhaiskasvatuksen työtapa ja sisältö, ja siksi on tärkeää tutkia, miten varhaiskasvatuksen pedagogiset sisällöt voidaan toteuttaa leikin keinoin ja mitä tämä edellyttää opettajalta.</p> <p>Päiväkirjahavaintojeni ja kirjallisuuden perusteella oppimisen alueiden sisällöt tulevat lasten leikeissä esiin, ja niiden tavoitteisiin voidaan päästä, mikäli varhaiskasvattajat ovat tietoisia leikin merkityksestä ja varhaiskasvatuksen pedagogisista tavoitteista. Erityisesti opettajan vastuulla on pedagogisesti rikkaan leikin mahdollistavan varhaiskasvatusympäristön luominen ja ylläpitäminen.</p>		
Asiasanat leikki, oppimisen alueet, oppimisympäristö, varhaiskasvatus, varhaiskasvatussuunnitelma		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date April 2020	Author Emilia Lehtinen
Degree programme Social Services		
Name of thesis PLAY IS THE WORK OF TEACHERS. Integrating the goals of the different learning areas of the Early Childhood Education Core Curriculum into play.		
Instructor Kirsi Herranen-Somero		Pages 50
Supervisor Mia Ahlskog		
<p>The purpose of this functional thesis was to develop my own professional skills as an early childhood education teacher. The focus of the study was to find out how the different areas of learning listed in the Finnish Early Childhood Education Core Curriculum come up in children’s play, and how, as an early childhood education teacher, I could support reaching the goals of the different areas of learning through play. The thesis was written in the form of a journal. I observed daily the play of 3-5-year-old children and my own methods during 13 weeks and wrote a reflective journal out of the observations.</p> <p>Play has a central role in the new Finnish Early Childhood Education Core Curriculum as a method and as content of early childhood education. Therefore, it is important to study how the pedagogical content of early childhood education can be integrated into play and what this requires of the teacher.</p> <p>According to my observations and literature, the different areas of learning do come up in children’s play, and their goals can be reached, if the educational staff are aware of the importance of play and of the pedagogical goals of early childhood education. It is especially the teacher’s role to take responsibility for creating and maintaining a learning environment that enables pedagogically rich play.</p>		
Key words early childhood education, early childhood education core curriculum, learning, play, play based learning		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LEIKKI VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJAN TYÖNÄ	4
2.1 Erilaiset leikit	4
2.1.1 Esineleikki	5
2.1.2 Mielikuvitusleikki	5
2.1.3 Sääntöleikki	6
2.2 Mitä lapsi oppii leikissä?	7
2.2.1 Sosiaaliset taidot.....	7
2.2.2 Vuorovaikutus, kieli ja ajattelu	8
2.3 Varhaiskasvattajan rooli leikissä	8
2.3 Arvio omasta osaamisestani lasten leikkien ohjaajana ja mahdollistajana	9
3 PÄIVÄKIRJA	10
3.1 Ensimmäinen viikko: leikin havainnointia ja erilaisten leikkien tunnistamista.....	10
3.1.1 Ensimmäisen viikon havainnot: erilaisia leikkejä	10
3.1.2 Ensimmäinen viikko: pohdinta erityyppisistä leikeistä	13
3.2 Toinen viikko: kielten rikas maailma	14
3.2.1 Toisen viikon havainnot: kielten rikas maailma lasten leikeissä.....	14
3.2.2 Toinen viikko, pohdinta: kielen näkyminen lasten leikeissä	17
3.3 Kolmas viikko: kielen rikastuttaminen lasten leikeissä	17
3.3.1 Kolmannen viikon havainnot: kielen rikastuttaminen lasten leikeissä	18
3.3.2 Kolmas viikko: pohdinta kielen rikastuttamisesta lasten leikeissä	20
3.4 Neljäs viikko: ilmaisun monet muodot	21
3.4.1 Neljännen viikon havainnot: ilmaisun monet muodot lasten leikeissä	22
3.4.2 Neljäs viikko: pohdinta ilmaisun monet muodot – oppimisen alueen tavoitteiden näkymisestä lasten leikeissä.....	23
3.5 Viides viikko: varhaiskasvatuksen opettaja lasten leikkien mahdollistajana	24
3.6 Kuudes viikko: ilmaisumahdollisuuksien lisääminen lasten leikkeihin	28
3.6.1 Kuudennen viikon havainnot: ilmaisumahdollisuuksien lisääminen lasten leikkeihin ..	28
3.6.2 Kuudes viikko: pohdinta lasten ilmaisumahdollisuuksien lisäämisestä	30
3.7 Seitsemäs viikko: minä ja meidän yhteisömme.....	31
3.7.1 Seitsemänne viikon havainnot: minä ja meidän yhteisömme -teemojen esiintyminen lasten leikeissä.....	31
3.7.2 Seitsemäs viikko: pohdinta Minä ja meidän yhteisömme -teemojen esiintymisestä lasten leikeissä.....	32
3.8 Kahdeksas viikko: Minä ja meidän yhteisömme – oppimisen alueen teemojen lisääminen lasten leikkeihin	33
3.9 Yhdeksäs viikko: tutkin ja toimin ympäristössäni	35
3.9.1 Yhdeksännen viikon havainnot: Tutkin ja toimin ympäristössäni -teemat lasten leikeissä	35
3.9.2 Yhdeksäs viikko: pohdinta Tutkin ja toimin ympäristössäni -teemojen esiintymisestä lasten leikissä.....	36
3.10 Kymmenes viikko: lisää tutkimista lasten leikkeihin	37

3.10.1	Kymmenennen viikon havainnot: Tutkin ja toimin ympäristössäni –teemojen lisäämisestä lasten leikkeihin	38
3.10.2	Kymmenes viikko: pohdinta Tutkin ja toimin ympäristössäni – oppimisen alueen teemojen lisäämisestä lasten leikkeihin	39
3.11	Yhdestoista viikko: Kasvan, liikun ja kehityn	40
3.11.1	Yhdennentoista viikon havainnot: Kasvan, liikun ja kehityn –teemat lasten leikeissä 40	
3.11.2	Yhdestoista viikko: pohdinta Kasvan, liikun ja kehityn – oppimisen alueen teemojen ja tavoitteiden toteutumisesta lasten leikeissä	42
3.12	Kahdestoista viikko: liikunnan lisääminen lasten leikkeihin	42
3.12.1	Kahdennentoista viikon havainnot: liikunnan lisääminen lasten leikkeihin	43
3.12.2	Kahdestoista viikko: pohdinta liikunnan lisäämisestä lasten leikkeihin	44
3.13	Kolmastoista viikko: näkyvätkö muutokset?	44
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	46
4.1	Leikki oppimisen alueiden tavoitteiden saavuttamisessa	46
4.2	Pohdintaa opinnäytetyön prosessista	48
	LÄHTEET	49

1 JOHDANTO

Työskentelen Helsingin kaupungin ruotsinkielisessä päiväkodissa, varhaiskasvatuksen opettajan äitiyslomasijaisena. Olen aikaisemmin työskennellyt samassa päiväkodissa lastenhoitajana kaksi vuotta ja lastenhoitajana ja varhaiskasvatuksen opettajan sijaisena vuoden alle 3-vuotiaiden ryhmissä. Lukuvuonna 2019-2020 työskentelin ensimmäistä kertaa kokopäiväisesti 3-5 -vuotiaiden ryhmässä.

Koska opiskelen työn ohessa tavoitteenani valmistua varhaiskasvatuksen opettajaksi, tuntui luonteelta valita oppinäytetyöni aihe niin, että se liittyisi omaan työhöni ja auttaisi ammatillista kasvuani. Olen aloittanut työni päiväkodissa vuonna 2015, ja niinpä koko työskentelyaikaani on leimannut uuden varhaiskasvatussuunnitelman työstö ja käyttöönotto. Syksyllä 2019 otettiin Helsingin ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa käyttöön uusi kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma.

Uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa pedagogisen toiminnan keskeiset sisällöt ja tavoitteet on jaettu viiteen oppimisen alueeseen: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni ja kasvan, liikun ja kehityn. Nämä nivoutuvat varhaiskasvatussuunnitelmassa määriteltyyn laaja-alaisen osaamiseen, jonka tavoitteita ovat ajattelun ja oppimisen kehittyminen, kulttuurinen osaaminen ja vuorovaikutus, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja digitaidot ja osallistuminen ja vaikuttaminen. (Helsingfors stad 2019, 15, 30.)

Uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa leikki on nostettu vielä tärkeämpään asemaan kuin aikaisemmin. Helsingin ruotsinkielisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa leikin asema korostuu vielä suhteessa valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Helsingin ruotsinkielisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa¹ leikin asema nostetaan esiin jo oppimiskäsityksessä. Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sen perustana oleva oppimiskäsitys on määritelty näkemyksenä, ”jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa” (Opetushallitus 2018, 21). Helsingin ruotsinkielisessä vasussa: ”Småbarnspedagogiken bygger på en syn på lärande, enligt vilken barnet växer, utvecklas och lär sig genom att leka och kommunicera med andra människor samt genom växelverkan med den närmaste omgivningen” (Helsingfors stad 2019, 12.

¹ Käytän varhaiskasvatussuunnitelmasta jatkossa myös alalla yleisesti käytössä olevaa lyhennettä vasu.

Alleviivaus omani). Leikki varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä on se väline, jolla varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan tavoitteet laaja-alaisen osaamisessa ja eri oppimisen alueilla saavutetaan (ibid.)

Opinnäytetyöni oli kehittämistyö, jossa tavoitteenani oli kehittää omia työtapojani. Tähän tavoitteeseen päiväkirjamuotoinen opinnäytetyö oli luonteva valinta tutkimusmenetelmäksi. Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävä on vastata toiminnan pedagogisesta sisällöstä. Opettajan vastuulla on siis huolehtia siitä, että oppimisen tavoitteet toteutuvat varhaiskasvatukselle ominaisin keinoin, leikin kautta ja lasten kiinnostuksen kohteita kunnioittaen. Tutkimuskysymykseni tässä työssä olivat: miten varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueet näkyvät lasten leikeissä ja miten niiden tavoitteet voidaan saavuttaa tukemalla lasten omaehtoista leikkiä. Erityisesti keskityn siihen, miten voin varhaiskasvatuksen opettajana kehittää työtapojani, jotta oppimisen alueiden tavoitteet toteutuisivat lasten leikeissä. Rajasin työn vain oppimisen alueiden tavoitteiden tarkasteluun, laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden mukaan ottaminen olisi tehnyt työstä opinnäytetyöksi liian laajan.

Teoreettisen viitekehyksen työlle muodostaa valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman taustalla oleva arvopohja ja oppimiskäsitys, joissa korostuvat lapsuuden itseisarvo, ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksien kunnioittaminen ja kestävä elämäntapa (Opetushallitus 2016, 20). Tärkein lähde opinnäytetyölle on Helsingin kaupungin ruotsinkielinen varhaiskasvatussuunnitelma, joka on työtäni ohjaava velvoittava asiakirja. Työn keskeinen käsite on leikki, jonka määrittely on työn toisen luvun tehtävä. Teoreettisina lähteinä olen käyttänyt varhaiskasvatussuunnitelmatekstien lisäksi ennen kaikkea uudempaa suomalaista varhaiskasvatustieteen kirjallisuutta sekä monografioita että artikkelikokoelmia. En ole käyttänyt lähteinä varsinaista leikkitutkimusta, vaan varhaiskasvattajien käytännön työn tueksi julkaistuja soveltavia teoksia. Lähteiden valinnassa olen painottanut niiden ajankohtaisuutta ja sitä, että kirjoittajat ovat tutkineet erityisesti leikkiä. Jonkin verran lähteiden valintaan vaikutti myös koronatilanne ja kirjastojen sulkeutuminen kesken opinnäytetyöprosessin.

Työn empiirisen tutkimusmateriaalin muodostavat päiväkirjahavainnot lasten leikeistä, jotka olen kerännyt kevätlukukauden 2020 aikana lapsiryhmässä, jossa työskentelen varhaiskasvatuksen opettajana. Materiaali perustuu siis täysin omiin subjektiivisiin havaintoihini ja tulkintoihini lasten leikeistä, eikä siitä näin ollen voi vetää yleisiä johtopäätöksiä. Tähän kehitystehtävään, jossa tavoitteeni on muuttaa omaa toimintaani juuri tässä lapsiryhmässä paremmin vastaamaan varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin, menetelmä kuitenkin sopii hyvin. Opinnäytetyö voi toimia tapausesimerkkinä opettajan työn kehittämistä.

Työn toisessa luvussa määrittelen leikin käsitteen niin kuin tässä työssä sitä käytän, luokittelen leikin erilaisia muotoja ja tutkin, mitä lapset oppivat leikissä ja mikä on varhaiskasvattajan rooli lasten leikeissä. Työn suurimman osan muodostaa toinen luku, johon olen koonnut päiväkirjahavaintoni lasten leikeistä sekä niiden ja kirjallisuuden pohjalta viikoittain kokoamani pohdinnat. Työn viimeisen luvun muodostavat johtopäätökset ja pohdintani opinnäytetyöprosessista.

Päiväkirjahavaintojen ajankohdan vuoksi niissä näkyvät myös kevään 2020 koronapandemia ja sen vaikutukset Helsingin varhaiskasvatuksessa. Lapsiryhmän koko pieneni huomattavasti poikkeusolojen julistamisen jälkeen, mikä yhtäältä helpotti leikin havainnoimista, mutta toisaalta antoi vähemmän materiaalia havaintoihin. Koronatilanne tuli toisinaan näkyviin myös lasten leikeissä, mikä näkyy myös havainnoissa. Suuren osan aikaa lapset ovat kuitenkin jatkaneet leikkejään kuten ennenkin, ja lasten leikkiin keskittyminen ja lasten kanssa hetkessä eläminen on ollut itselleni hengähdystauko koronauutisten täyttämässä keväässä.

2 LEIKKI VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJAN TYÖNÄ

Vaikka Maria Montessori kutsuikin leikkiä lasten työksi, on leikki lähtökohtaisesti hyvin erilaista kuin työ. Leikin tunnuspiirteisiin kuuluu, että se on aina vapaaehtoista; lasta ei voi pakottaa leikkimään. Leikki on tuottamatonta toimintaa, se on olemassa vain itsensä ja siitä saatavan nautinnon vuoksi, eikä sillä tavoitella mitään ulkoista päämäärää kuten työllä. (Kalliala 2001, 4.) Motivaatio leikkiin syntyy siitä itsestään, eikä lapsi leiki oppiakseen leikissä jotain (Damgaard Warrer & Brorström 2017, 20).

Leikkiin kuuluu myös ennakoimattomuus sekä säännönmukaisuuden ja kuvitteellisuuden yhdistyminen (Kalliala 2001, 4). Jotta leikki olisi mahdollista, on leikkijöillä kuitenkin oltava yhteinen käsitys siitä, että nyt ollaan nimenomaan leikkimässä ja mikä juuri tässä leikissä on mahdollista. Leikki on ”vain” leikkiä, mutta silti totta. Lapsi ottaa leikkiinsä esikuvan todellisuudesta, samoin leikissä koetut tunteet ovat todellisia. Leikkivien lasten vuorovaikutus toistensa ja aikuisten kanssa on todellista ja lapsen fyysinen toiminta leikissä tapahtuu todella ja kehittää lapsen karkea- ja hienomotoriikkaa myös todellisessa maailmassa. (Helenius & Lummelahti 2013, 95.)

Vaikka leikki ei ole työtä, on lasten leikki kuitenkin mitä suurimmassa määrin osa varhaiskasvatuksen opettajan työtä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa leikki määritellään keskeiseksi toimintata-vaksi, joka edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksen tehtäväksi määritel-lään erilaisten leikkien mahdollistaminen lapsille. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 38.) Lapselle leikki ei ole harjoittelua tulevaa elämää varten, mutta ilman leikkiä lapsi ei kehity. Lapsi ei siis leiki oppiakseen mutta oppii leikkiessään. (Kalliala 2001.)

2.1 Erilaiset leikit

Lapsen ensimmäisenä leikkikaverina on aikuinen. Vauvaa hoitava aikuinen leikkii tämän kanssa pieniä kurkistus-, kutitus-, keinutus-, laulu- ja loruleikkejä jo ennen kuin lapsi itse pystyy osallistumaan niihin puhumalla tai liikkumalla (Helenius & Lummelahti 2013, 62-63). Sylileikeillä on paikkansa varhaiskasvatuksessakin erityisesti pienten puolella, jossa ne vahvistavat lapsen ja kasvattajan välistä sidettä, tukevat lapsen motorista ja kielellistä kehitystä ja yksinkertaisesti tarjoavat lapselle iloisia leikkihetkiä

yhdessä aikuisen kanssa. Pienten puolella lapset leikkivät yleensä aikuisen kanssa, itsekseen tai rinnakkain toisen lapsen kanssa, ja varsinaisen lasten yhteisleikin aika tulee samoihin aikoihin isojen puolelle siirtymisen kanssa. Tässä työssä jaottelen leikin esineleikkiin, mielikuvitusleikkiin ja sääntöleikkiin samoin kuin Helsingin ruotsinkielisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa on tehty (Helsingfors stad 2019, 25).

2.1.1 Esineleikki

Liikkeelle lähtenyt lapsi suuntautuu pian esineleikkeihin, joissa esineiden tutkiminen ja käsittely yksin tai yhdessä toisen lapsen tai aikuisen kanssa ovat pääosassa (Helenius & Lummelahti 2013, 70-71). Lapsi ei tarvitse esineleikkiin leikkikaluja, vaan mikä tahansa esine voi houkuttaa lasta leikkiin. Usein aikuisten käyttämät esineet ovatkin lapsesta kiehtovampia leikkikaluja kuin lapsille tarkoitettut lelut. Lapsi voi käyttää myös omia tai aikuisen tai toisen lapsen ruumiinosia esineleikissä. Pienen lapsen esineleikki keskittyy nimenomaan esineen itsensä ja sen ominaisuuksien tutkimiseen, kun taas noin kahden vuoden iästä eteenpäin lapsen leikin keskiössä on esineen avulla tapahtuva toiminta ja lapsi rupeaa leikissään jäljittelemään aikuisten toimia (Damgaard Warrer & Brorström 2017, 23).

Lapset – ja aikuiset – leikkivät toki esineillä koko ikänsä. Useimmissa leikeissä on mukana esineitä, mutta varsinaisen esineleikin tunnistaa siitä, ettei leikkiä voisi olla ilman esinettä. Kun lapset leikkivät pikkuautoilla, he keskittyvät autojen ominaisuuksiin ja ajavat niitä eri tavoin ja eri tilanteisiin. Leikissä, jossa lapset itse ottavat auton tai sen kuljettajan roolin, on kyse mielikuvitusleikistä, joka tarvitsee syntymään vain leikkijät, ei mitään esineitä.

2.1.2 Mielikuvitusleikki

Lapsen kasvaessa fyysistä ympäristöä ja sen esineitä merkityksellisemmäksi nousevat ihmiset, heidän toimintansa, heidän väliset suhteensa ja vuorovaikutuksensa; on mielikuvitus- ja roolileikin aika (Helenius & Lummelahti 2013, 88). Roolileikeissä lapsi yksin tai yhdessä toisten kanssa joko jäljittelee tosielämän toimintoja (kotleikki, kauppaleikki, lääkäri- ja muut eri ammatteja jäljittelevät leikit) tai toimii mielikuvitusmaailmassa. Roolileikissä lapsi ei vain kuljeta autoa lattialla, vaan on itse auto tai auton

kuljettaja. Aikuisten maailmaa jäljittelevät leikitkin käyttävät kuitenkin aina mielikuvitusta: leikkitalanne, välineet ja leikkijöiden roolit ovat mielikuvituksen tuotetta. Lapsi itse tietää tämän ja voi vaihdella leikin roolin ja oman minänsä välillä hyvin sujuvasti.

Roolileikki on leikki-ian johtava toiminta. Johtavassa toiminnassa lapsi kehittää uusia ominaisuuksia; lapsen koko persoonallisuus muovautuu uudelleen ja lapsi luo pohjan seuraavalle kehitysvaiheelleen. Roolileikissä kehittyvät lapsen mielikuvitus ja oman toiminnan ohjaus, eli kouluvalmiuksien pohja. (Helenius & Lummelahti 2013, 89-90.) Roolileikki on siis välttämätön ja ensiarvoisen tärkeä osa 3-5 -vuotiaan kehitystä. Roolileikki on kuitenkin se leikin muoto, josta usein vähättelevästi puhutaan ”vain leikinä”; sääntöleikeissä aikuisen on helpompi nähdä hyötyjä ja yhtäläisyyksiä aikuisten maailmaan. Roolileikki on leikin muodoista kauimpana aikuisten maailmasta ja aikuisen vaikeimmin tavoitettavissa.

2.1.3 Sääntöleikki

Lapset ovat valmiita leikkimään sääntöleikkejä viisi- kuusivuotiaana, joskus isompiaan seuraamalla jo nuorempina. Sääntöleikillä on aina tietty tavoite, joka on ryhmän yhteinen, ja jokaisella leikkijällä on oma tehtävänsä tai roolinsa leikissä. Jotta leikki onnistuu, täytyy kaikkien leikkijöiden seurata samoja sääntöjä ja olla sitoutunut leikin päämäärään. (Helenius & Lummelahti 2013, 157.) Suuri osa perinteisistä pihaleikeistä on sääntöleikkejä, samoin kaikki erilaiset pelit voidaan luokitella sääntöleikeiksi. Lapset keksivät sääntöleikkejä myös itse, esimerkiksi muuntamalla aikaisemmin oppimansa leikin sääntöjä tai tuomalla itse keksimiään sääntöjä spontaanisti alkaneeseen leikkiin.

Sääntöleikki edellyttää leikkijältä taitoja, joita lapsi on kerännyt roolileikkejä leikkimällä. Leikkijän pitää pystyä omaksumaan leikin säännöt, painamaan ne muistiinsa, säilyttämään ne muistissa ja palauttamaan ne muistista. Lapsen pitää myös osata soveltaa leikin sääntöjä omaan toimintaansa ja pystyä keskittymään leikkiin koko sen keston ajan. Sääntöleikki edellyttää (ja kehittää) myös vuorovaikutustaitoja ja tunteiden hallintaa ja itsesäätelyä: leikin rooleista on pystyttävä sopimaan yhdessä, ja leikkijän täytyy pystyä hyväksymään se, ettei hän aina voi saada haluamaansa roolia tai ettei leikki pääty hänen haluamallaan tavalla. Sääntöleikissä lapsi voi oppia myös iloitsemaan toisten onnistumisesta. (Helenius & Lummelahti 2013, 159.)

2.2 Mitä lapsi oppii leikissä?

Koska leikki on lapsen luontainen tapa tarkastella maailmaa ja käsitellä havaintojaan, sitä ei voi erottaa oppimisesta. Pienellekin lapselle voidaan opettaa erilaisia asioita, mutta lapsi ei itse rupea opiskelemaan; hän tutkii ja leikkii ja oppii leikkiessään.

Leikissä lapsi oppii eri tavoin kuin aikuinen. Lapsi ei opiskele tietoisesti, vaan etsii leikissä asioiden merkityksiä. Tämän vuoksi lapsen leikissä oppimista ei voida myöskään arvioida käyttämällä samoja oppimisen kriteerejä kuin koulussa. Leikki auttaa lasta käsittelemään uusia ja monimutkaisia tilanteita ja motivoi lasta niiden kohtaamiseen. (Hakkarainen 2004, 162.)

2.2.1 Sosiaaliset taidot

Lasten määrän vähentyessä sekä perheissä että naapurustoissa varhaiskasvatus on monille lapsille ainoa tilaisuus leikkiä ja toimia lapsiryhmässä. Monesti lapsilla ei ole kouluikäisiä leikkikavereita opettamassa leikkejä. Tällöin leikkikulttuurin siirtäminen jää aikuisten tehtäväksi, myös varhaiskasvatuksessa. Leikillä on kuitenkin edelleen ensiarvoisen tärkeä rooli sosiaalisten taitojen opettelussa. (Helenius & Korhonen 2004, 8.) Lasten sosiaalisten taitojen tukeminen ja kehittäminen on omasta mielestäni varhaiskasvatuksen tärkein tehtävä, sillä kaikki muut tiedot ja taidot lapset voivat oppia joko kotona tai myöhemmin koulussa. Sosiaalisia taitoja lapset harjoittelevat nimenomaan leikkiessään. Lasten omaehtoisissa leikeissä sosiaaliset suhteet ovat keskiössä sekä leikin metatasolla lasten neuvotellessa leikissä olevista rooleista ja leikin kulusta että leikin maailmassa, jossa roolihenkilöiden tulee toimia roolinsa mukaisesti.

Sääntöleikeissä yhteisten sääntöjen sopiminen, niiden seuraaminen ja valvominen lähestyvät jo aikuisten maailman sosiaalisia tilanteita kuten työtehtävän suorittamista työpaikalla. Piaget'n mukaan sääntöleikit heijastelevat ja tukevat lapsen moraalista järkeilyä (Hännikäinen 2004, 361). Leikissä säännöt ja niiden seuraamisen tai rikkomisen moraaliset seuraukset ovat vielä yksinkertaisia ja soveltuvat moraalisen ajattelun harjoitteluun.

2.2.2 Vuorovaikutus, kieli ja ajattelu

Pienen lapsen leikki on vuorovaikutusta aikuisen kanssa, ja yhdessä leikkiessään isommat lapset ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Lapset voivat leikkiä ja olla vuorovaikutuksessa ennen kuin heillä on käytössään kieltä tai vaikka heillä ei olisi käytössään yhteistä kieltä, mutta kehittynyt roolileikki edellyttää kielen käyttöä ja se myös kehittää sitä edelleen. Leikissä lapsi löytää lähikehityksen vyöhykkeen, jolla hän käyttää myös kieltä eri tavoin kuin omalla senhetkisellä kehitystasollaan käyttäisi (Hännikäinen 2004, 362).

Leikkiessään erityisesti roolileikkejä lapsi kehittää mielikuvitustaan. Muut psyykkiset toiminnot, kuten huomiokyky, ajattelu ja muisti eivät pysty kehittymään ilman mielikuvitusta. (Hakkarainen 2004, 161.) Leikissä lapsi käyttää myös jatkuvasti muita erilaisia ajattelun taitoja: hän rinnastaa, vertailee, kyseenalaistaa ja perustelee.

2.3 Varhaiskasvattajan rooli leikissä

Aikuinen mahdollistaa lasten leikin – tai toisaalta voi viedä mahdollisuuden leikkiin. Vasun perusteiden mukaan henkilöstön tehtävänä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia, että kaikki lapset pääsevät osallisiksi yhteisiin leikkeihin omien valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee olla fyysisesti ja psyykkisesti läsnä ja tarpeen tullen olla myös itse mukana leikissä. Myös leikin havainnointi ja dokumentointi ovat tärkeä osa varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtäviä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 39.)

Varhaiskasvattajan rooli ei kuitenkaan voi olla vain antaa lapsille paikka, aika ja leikkikavereita, jotta varhaiskasvatuksen pedagogiset tavoitteet saavutettaisiin. ”Pelkkä spontaani leikki ei riitä, jos halutaan ammentaa täysipainoisesti leikin kehittävä potentiaali. Leikkien kehittyminen ja monipuolistuminen vaatii aikuisten kasvatuksellista panosta: ammattitaitoista ohjaamista, joka samalla antaa tilaa lasten omalle leikin kehittelylle.” (Siren-Tiusanen 2004, 16.) Leikkiin osallistuva tai sitä ohjaava kasvattaja tasapainoileekin jatkuvasti sen välillä, miten rikastuttaa lasten leikkiä viemättä aloitetta kuitenkaan lapsilta.

Sääntöleikeissä kasvattajan tehtävänä on opettaa uusia leikkejä ja neuvoa lapsia leikin kulussa. Aikuinen pitää myös huolen siitä, että kaikki mukanaolijat pääsevät osallistumaan ja vuorovaikutukseen toisten kanssa. (Helenius & Lummelahhti 2013, 157.) Malli vuorovaikutuksesta leikissä (ja leikin ulkopuolella) onkin omasta mielestäni yksi tärkeimpiä kasvattajan tehtäviä lasten leikin ohjaamisessa. Lapset poimivat leikkipuheeseensa mallin aikuisten vuorovaikutuksesta, ja leikin metatasolla tapahtuvaa vuorovaikutusta ja neuvottelua kasvattajat voivat mallintaa ja ohjata suoraan. Leikissä syntyvien konfliktitilanteiden ratkaisussa tarvitaan myös kasvattajan tukea, ja niiden harjoittelu yhdessä aikuisen kanssa on tärkeä osa lapsen sosiaalisten taitojen kehitystä.

Varhaiskasvatuksessa opettajan tehtävä on huolehtia oppimisympäristöstä ja sen pedagogisuudesta. Sekä sosiaalisen että fyysisen ympäristön tulee olla sellainen, että se mahdollistaa lasten leikin ja rikastaa sitä. Päiväkodin fyysinen ympäristö pitää muokata lasten leikkeihin sopivaksi, ei niin, että leikit soviteetaan fyysisen ympäristön vaatimuksiin. Kasvattaja ei myöskään vain ohjaa lasten leikkiä ja opeta leikkitaitoja leikin ulkopuolelta. Yhteiset leikit kuten lorut, sanaleikit, laulut ja hassuttelu luovat yhteishenkeä ja vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee lapsen kielen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia (Helsingfors stad 2019, 25). Omalla esimerkillään ja asenteellaan kasvattajat vahvistavat lasten itsetuntoa ja asennoitumista leikkiin: lapsille on tärkeä nähdä, että myös aikuisille leikki on totta ja tärkeää.

2.3 Arvio omasta osaamisestani lasten leikkien ohjaajana ja mahdollistajana

Olen mielestäni kohtuullinen leikkijä. Kyllästyn etenkin pienten lasten leikissä helposti ja minun on vaikea jaksaa lasten leikkeihin usein kuuluvaa toistoa, mutta osaan olla roolissa ja keksin ideoita leikin eteenpäin viemiseksi, eikä leikkiminen ole mielestäni koskaan noloa tai turhaa. Leikin havainnointi ja arviointi on mielestäni vaikeaa, ja toivon, että kehittyisin siinä tämän opinnäytetyön avulla.

Leikki on mielestäni tärkeä osa varhaiskasvatusta, mutta en ollut varma, kuinka paljon ryhmäni lapset oikeastaan leikkivät päivän aikana. Isossa ryhmässä perustoimintoihin ja niihin siirtymiseen kuluu paljon aikaa, ja lisäksi olen halunnut toteuttaa pienryhmissä ohjattuja tuokioita eri oppimisen alueiden sisältöihin liittyen. Leikkejä havainnoimalla ja refleктоimalla toivoin saavani selkeämmän käsityksen siitä, miten voisin paremmin mahdollistaa lasten leikit. Ryhmän käytössä olevat tilat ja lelut eivät myöskään välttämättä olleet erityisen hyvin leikkiin houkuttelevia ja erilaisia leikkejä mahdollistavia.

3 PÄIVÄKIRJA

Tässä päiväkirjassa havainnoin 3-5 –vuotiaiden lasten leikkiä päiväkodissa ryhmässä, jossa toimin itse varhaiskasvatuksen opettajana. Havainnot leikeistä kirjasin ensin käsin muistiinpanovihkoon leikki-tilanteissa ja päivän päätteeksi tähän päiväkirjaan. En yksilöi lapsi havainnoissa, ellei se ole havainnoinnin kannalta tarkoituksenmukaista (esimerkiksi iän mainitseminen). Useimpien viikkojen päätteeksi olen reflektoinut havaintoja aiheeseen liittyvän kirjallisuuden avulla.

Leikkien havainnoinnissa keskityin vuorollaan aina yhteen oppimisen alueeseen kaksi viikkoa kerrallaan. Ensimmäisellä havainnointiviikolla havainnoin, millaisissa leikki-tilanteissa oppimisen alueen tavoitteet tulevat esiin, ja toisella viikolla koetin tietoisesti luoda lisää tällaisia tilanteita ja rikastaa leikkiä. Oppimisen alueet uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa ovat kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömmme, tutkin ja toimin ympäristössäni ja kasvan, liikun ja kehityn. Havainnoin päiväkirjassa oppimisen alueiden ilmenemistä tässä järjestyksessä.

3.1 Ensimmäinen viikko: leikin havainnointia ja erilaisten leikkien tunnistamista

Ensimmäisen havainnointiviikon tarkoituksena oli ennen kaikkea harjoitella leikin havainnointia ja tunnistaa erityyppisiä leikkejä.

3.1.1 Ensimmäisen viikon havainnot: erilaisia leikkejä

Maanantai: päivän tavoitteena on havainnoida, millaisia erilaisia leikkejä ryhmän lapset leikkivät. Maanantaiaamuna lapset leikkivät tunnin verran ryhmätilassa valiten itse leikkinsä ja leikkikaverinsa. Meneillään on samanaikaisesti useampi leikki:

- Rakenteluleikki. Kaksi 3-vuotiasta rakentaa Duploista autoja, junia ja rakennuksia, jotka ovat ”kiinnityksiä” tai ”hyppytelineitä”.

- Roolileikki. Kaksi 3-vuotiasta leikkii kotileikkiä, jossa on äiti, isosisko ja vauva (vauvanukke). Isosisko lähtee kouluun ja äiti tulee vähän myöhemmin perässä, jolloin leikki vaihtuu koululeikiksi.
- Esineleikki. Kaksi 5-vuotiasta leikkii My Little Ponella. Ponit jaetaan ja luokitellaan hienouden mukaan, mutta sen jälkeen leikki ei jatku, vaan lapset lähtevät tekemään muuta.
- Esineleikki. Kaksi 4-5 –vuotiasta leikkii autoilla, autot ajavat parkkitalossa.
- Roolileikki. Viisi 4-5 –vuotiasta lasta leikkii eläimiä. Eläimillä on pesä, ja toiset eläimet jahtaavat ja yrittävät tappaa muita eläimiä.

Kaikki muut paitsi ponileikin leikkijät pysyvät leikissään koko leikkiajan, 30 – 60 minuuttia. Leikki keskeytyy, kun on aika siirtyä ulos.

Tiistai: päivän tavoitteena on havainnoida lasten leikkejä ulkona ja kirjata erilaisia ulkona leikittäviä leikkejä. Aamupäivän ulkoilun aikana ryhmän lapset leikkivät

- Liikuntaleikkejä
 - Keinuminen, rengaskeinussa ja hämähäkkikeinussa
 - Pyöräily potkupyörillä, kolmipyöräisillä ja lavapyörällä
 - Juokseminen (toisten takaa-ajo, osin mielikuvitusleikki)
 - Kiipeily kiipeilytelineessä
- Rakenteluleikki autonrenkaista ja polkupyöristä
- Esineleikkejä
 - Leikki leluveneillä hiekkalaatikossa
 - Kaivaminen

Suosituin leikki oli 4-5 –vuotiaiden kaivuuleikki hiekkalaatikon ulkopuolella, jossa kaivettiin ensin jaloilla ja lapioilla ja myöhemmin vain lapioilla. Pelkästä kaivamisesta leikki muuttui mielikuvitusleikiksi, jossa etsittiin aarteita ja ruokaa, ja laitettiin maasta löytyneet aarteet (isommat kivet) nukkumaan mukavasti. Erityisesti kuopasta löytynyt kiinteä esine (salaojaputki?) kiehtoi lapsia ja he arvuuttelivat, mikä se voisi olla.

Keskiviikko: päivän tavoitteena on havainnoida roolileikkiä alusta loppuun.

Leikki alkoi kahden 4-5 -vuotiaan lapsen yhdistelmänä esineleikkiä (My Little Ponyt) ja kotileikkiä. Leikkiä varten rakennettiin maja, johon äiti, isosisko ja ponit asettuivat asumaan. Osalle poneista jaettiin

myös perheenjäsenten rooleja. Isosisko vaihtoi rooliaan vauvakoiraaksi. Leikki muuttui takaisin rakennusleikiksi, kun taloon rakennettiin piha ja vähän kauemmas vesiliukumäki. Pisin yhtenäinen tapahtuma leikissä oli vauvakoiran karkumatka, joka päättyi vesiliukumäen alle. Leikistä leikittiin kaksi eri versiota, ensin vauvakoira juoksi karkuun ja takaisin, mutta sitten sovittiin, että äiti tuli etsimään ja löysi vauvakoiran. Leikki loppui pian tämän jälkeen, kun lapsia pyydettiin keräämään leikki pois lukuhetkeä varten. Lapset käyttivät leikissä enimmäkseen kertovaa kieltä, ja suoraa dialogia oli melko vähän.

Torstai: päivän tavoitteena on havainnoida, mitä leikkejä lapset leikkivät yksin ja mitä yhdessä.

Yksin leikittäviä leikkejä olivat esineleikit, sisällä leikki pikkueläimillä tai autoilla ja ulkona hiekkalaatikolla hiekkaleluilla. Lapset leikkivät yksin sekä tilanteissa, joissa leikkikaveria ei ollut (toiset lapset olivat esimerkiksi vielä syömässä), että toisinaan myös ollessaan toisten lasten kanssa (3-vuotiaat hiekkalaatikolla).

Yhdessä leikittäviä leikkejä olivat:

- Esineleikit, sisällä pikkueläimillä leikkiminen ja ulkona hiekkaleluilla ja autoilla leikkiminen
- Liikuntaleikit, ulkona puissa ja liukumäessä kiipeily ja laskeminen ja sisällä patjoilla ja sohvalla kieriminen ja riehuminen
- Roolileikit, sisällä kotileikki ja dinosaurisleikki

Lapset myös piirsivät päivän aikana paljon sekä yksin että yhdessä.

Perjantai. Päivän tavoitteena on havainnoida, minkälaisia paikkoja lapset valitsevat leikeilleen.

Sisällä ryhmätiloissa lapset leikkivät seuraavissa paikoissa:

- Ikkunalauta – esineleikki pikkueläimillä
- Lattia – rakenteluleikki legoilla ja junaradalla, esineleikit autoilla ja poneilla
- Sohva – esineleikki pehmoleluilla
- Kotileikkinurkkaus – kotileikki
- Pöytä – pelit, piirtäminen
- Lepohuoneen patjat ja sängyt – majan rakennus, kotileikki

Ulkona pihalla lapset leikkivät liikuntaleikkejä keinuissa, kiipeilytelineessä ja pyöriälemällä ympäri pihaa. Hiekkalaatikossa leikittiin hiekkaleluilla. Lisäksi lapset leikkivät ulkona erilaisia roolileikkejä: polkupyöriäilevillä poliiseilla oli poliisiasema ja vankila kiipeilytelineessä, leluvaraston takana olevassa nurkkauksessa leikittiin kotileikkiä ja autonrenkaista oli puun ja aidan väliin rakennettu linna.

3.1.2 Ensimmäinen viikko: pohdinta erityyppisistä leikeistä

Ensimmäinen havaintoni lasten leikkien havainnoimisesta on, miten vaikeaa on keskeytyksettä asettua seuraamaan leikkiä edes viideksitoista minuutiksi kerrallaan. Sisällä ryhmän tiloissa olisi aina muuta tehtävää, suunnittelua, valmistelua ja järjestelyä ja sekä sisällä että ulkona kaikki lapset tarvitsevat myös valvontaa ja tulevat herkästi myös hakemaan aikuista apuun konfliktitilanteisiin. Päivittäiset havainnoinnit viikon ajan eivät myöskään tuoneet esiin kaikkia ryhmässä leikittäviä leikkejä. En esimerkiksi havainnoinut lainkaan aikuisjohtoisia liikunta- ja laululeikkejä, vaan ainoastaan lasten omista aloitteista lähteneitä leikkejä.

Roolileikin havainnointiin ja analysointiin löysin kirjallisuudesta hyviä välineitä. Keskiviikkona havainnoimassani roolileikissä (äiti ja vauvakoira) *leikin teema* oli kotileikki ja leikin *aiheena* vauvakoiran leikit ulkona ja karkumatka. Leikkivät lapset osasivat keskustella ja neuvotella *leikki-ideasta* eli leikin käytännön toteutuksesta ja he käyttivät aikaa *leikin suunnitteluun* sekä ennen leikin alkua että leikin ollessa jo käynnissä. *Roolien* sopiminen tehtiin melko nopeasti ennen leikin alkua, jolloin vanhempi lapsista otti itselleen äidin roolin ja ehdotti nuoremmalle isosiskon roolia, johon tämän ensin suostui. Leikki ei kuitenkaan ehtinyt kunnolla edes alkaa, kun isosisko ilmoitti haluavansa olla vauvakoira, ja uuden rooliin myötä myös leikin aihe muuttui. (Helenius & Lummelahti 2013, 106-108.)

Roolileikin tason havainnointi avasi myös silmiäni sille, miten ryhmän eri-ikäiset tarvitsevat erilaisia leikkipaikkoja ja leluja. Nuorimpien roolileikit alkoivat esineistä ja niiden tarjoamista mahdollisuuksista. Ryhmän 3-vuotiaiden roolileikit keskittyvätkin lähes yksinomaan kotileikkinurkkaukseen, joka on ryhmätiloissa ainoa mielikuvitusleikin rekvisiitti. Ryhmän vanhemmat lapset taas aloittavat roolileikkinsä mielellään majan rakentamisesta tai ilman mitään esineitä sopimalla rooleista ja leikin aiheesta. (Helenius & Lummelahti 2013, 113.)

Lapset leikkivät päivän aikana useita tunteja, mutta leikkiaika on monina päivinä jakautunut useihin lyhyempiin hetkiin, jolloin leikki ei ehdi kunnolla käynnistyä ennen kuin siirrytään jo seuraavaan toimintaan. Minun pitäisikin miettiä ryhmän ajankäyttöä ja aikataulutusta uudelleen, jotta leikkien kehitykselle jäisi riittävästi aikaa.

3.2 Toinen viikko: kielten rikas maailma

Viikon tavoitteena on tarkkailla, miten lapset käyttävät kieltä leikissä ja millaisia kielen kehitystä tukevia piirteitä leikkiin kuuluu. Leikkitilanteissa lapsilla on mahdollisuus käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa toisten lasten (ja aikuisten) kanssa vapaammin ja enemmän kuin muissa päiväkotipäivään kuuluvissa tilanteissa. Lapset toimivat kielellisinä malleina toisilleen. Leikissä lapset voivat myös käsitellä arjen ja päiväkodin ulkopuolisia asioita ja näin laajentaa kielellistä osaamistaan. Osa-alueen tavoitteisiin varhaiskasvatussuunnitelmassa kuuluu sekä lapsen kielen ymmärryksen kehittäminen (språkförståelse), oma ilmaisu ja sen kehittäminen (muntlig språkfärdighet, språklig uttrycksförmåga), vuorovaikutus (kommunikationsfärdigheter), näitä tukevat sanaston ja kielellisen muistin kehittäminen (verbalt arbetsminne och ordförråd) ja kielitietoisuuden ja oman kielellisen identiteetin kehittäminen (språklig medvetenhet) (Helsingfors stad 2019, 31).

3.2.1 Toisen viikon havainnot: kielten rikas maailma lasten leikeissä

Maanantai: päivän tavoitteena on havainnoida lasten kielen käyttöä liikuntaleikeissä.

Aamupäivän ohjatun jumppatuokion aikana lapset kommunikoivat melko vähän keskenään. Ohjelmassa on mm. liikuntaa lorun tahdissa. Lorut kuuluvat vasussa kielellisen työmuistin ja sanavaraston kasvattamisen osa-alueeseen (Helsingfors stad 2019, 31.) Lapset toistavat uuden lorun nopeasti perässään. Samalla tehtävät liikkeet rytmittävät lorua ja se tuntuu helpottavan toistamista myös lapsille, jotka eivät puhu ruotsia äidinkielenään. Liikuntaleikkien aikana lapset käyttävät erilaisia verbejä ja ruumiinosien nimiä enemmän kuin vapaassa leikissä.

Pihalla leikittävässä spontaaneissa liikuntaleikeissä puheen määrä ja laatu vaihtelevat huomattavasti. Liikuntaleikin aloitukseen ja kulkuun sisältyy usein neuvottelua säännöistä tai vuoroista, mutta osa lapsista voi leikissä puhua hyvinkin vähän. Vanhemmat lapset keskustelevat usein myös leikin ulkopuolisista asioista esimerkiksi kiipeillessään tai keinuessaan.

Tiistai: päivän tavoitteena on havainnoida ympäristön kielellisten tarjoumien vaikutusta lasten leikkeihin.

Ryhmän viisivuotiaat ovat osallistuneet päiväkodin Lucia-kulkueseen joulukuussa. Lucia-laulujen kuvitetut sanat olivat pitkään ryhmässä esillä. Nyt joukko viisivuotiaita rakentaa itselleen Lucia-kruunun ja kynttilät rakennussarjasta ja rupeaa leikkimään Lucia-kulkuetta. He neuvottelevat ensin roolijaosta ja

kulkevat sen jälkeen ryhmätilassa laulaen kruunun ja kynttilöiden kanssa. Päiväkodin Lucia-kulkueeseen osallistuminen on merkittävä kielellisen identiteetin rakennuspalikka suomenruotsalaisille lapsille.

Kolmevuotiaat ovat ottaneet muistipelin. He etsivät siitä pareja, mutta rupeavat vasta peliin mukaan tullessani nimeämään näkemiään kuvia. Osa kuvista on myös esineistä, joille lapsilla ei vielä ole sanaa.

Keskiviikko: päivän tavoitteena on havainnoida lasten kielen käyttöä esineleikeissä.

Havainnoimani kolmevuotiaiden hiekkalaatikkoleikki on ensin hyvin hiljaista. Lapset eivät oikeastaan leiki keskenään vaan rinnakkain eivätkä puhu itsekseenkään. Kun kommentoin tekeillä olevaa kakkua, rupeaa myös vieressä leikkinyt lapsi kertomaan omastaan. Erityisesti nuoremmat tai hiljaisemmat lapset eivät välttämättä oma-aloitteisesti ryhdy vuorovaikutukseen, jolloin sen harjoittelu jää aikuisen aloitteen varaan. Vasussakin kehoitetaan selvästi rohkaisemaan lapsia vuorovaikutukseen: ”Utvecklingen av kommunikationsfärdigheter stöds genom att barnet uppmuntras att kommunicera med personalen och med varandra.” (Helsingfors stad 2019, 31.)

4-5 –vuotiaiden legoleikissä lapset neuvottelevat paljon keskenään sekä palasten omistajuudesta että rakennelman suunnittelusta. He myös selostavat rakentamistaan toisilleen kertoen, mitä tarkoituksia rakennelman uusilla osilla on ja miten ne ovat yhteydessä kokonaisuuteen.

Torstai: päivän tavoitteena on havainnoida lasten kieltä roolileikissä.

Roolileikissä lasten kielen käyttö on rikkaimmillaan. Viisivuotiaiden lasten roolileikki myös edellyttää melko sujuvaa kielenkäyttöä, ja esimerkiksi lasten, joilla ei ole yhteistä kieltä, on vaikea leikkiä roolileikkiä yhdessä.

4-5 –vuotiaat lapset ovat leikkineet pantterileikkiä jo useampana päivänä. Leikissä on pantteriperhe ja ”pahispanttereita”, jotka välillä yrittävät jahdata perhettä. Kun kaikki leikissä mukana olleet lapset eivät ole paikalla, voidaan roolit supistaa vain pantteriperheen jäseniin tai vain pahispanttereihin, jotka vaativat yleisesti ympäristöään. Koska pantterit murisevat ja ärjyvät eivätkä puhu, ei leikissä varsinaisesti ole vuorosanoja. Lapset kuitenkin selostavat toimintaansa jatkuvasti toisilleen ja neuvottelevat tapahtumien kulusta.

“Den här lilla pantern går nu och sova och sen skulle de där dummi-
sarna komma och väcka den.”

“Okej, men den skulle då bli jätteskrämd och sen skulle den inte våga sova mera.”

“Nej, utan sen skulle den där mammapantern komma och sen skulle dom bara vara till-
sammans.”

Tässä leikissä taitavat leikkijät ja kielen käyttäjät käyttävät itsenäisesti eri osa-alueiden taitoja. Vaikka lapset tukevat toistensa kehitystä, jään miettimään, mitä opettajana voisin tarjota näille taitavimmille kielen käyttäjille.

Perjantai: päivän tavoitteena on havainnoida, miten kirjoitettu kieli näkyy lasten leikeissä. Varhaiskasvatussuunnitelmassa puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen tutustuminen kuuluu kielellisen tietoisuuden heittämiseen (Helsingfors stad 2019, 31).

Ryhmän lapset ottavat usein kirjoja mukaan leikkeihinsä. Kotileikissä kirjat ovat mukana joko kirjoina, joita lapsille leikissä luetaan tai joita äiti lähtee hakemaan kirjastossa. Myöhemmin kirjat ovat leikissä ennemminkin sisustuksen ja majanrakennuksen osana. Muutamat ryhmän lapsista osaavat lukea, ja kahden lapsen majaleikistä tulee lukuhetki, kun toinen lapsista pyytää toista lukemaan hänelle kirjaa. Toisessa tilanteessa yksin leikkivä lapsi “lukee” kirjaa (kertoo kirjan tapahtumia) itsekseen tai ehkä pehmolelulle.

Ryhmätilassa on kuvitetut aakkoset, ja ruokailun aikana yksi pienryhmä lapsia rupeaa etsimään oman nimensä kirjaimia aakkosista ja kehittää sanallisen leikin siitä, mitä eläimiä tai asioita he olisivat ja miten ne sopisivat päiväkotiin.

Suurin osa ryhmän lapsista piirtää päivittäin aamiaisen tai lepo hetken jälkeen. Viisivuotiaat ovat innostuneet myös tekemään omia kirjoja ja muistiinpanovihkoja. Tällä kertaa vihon teko on aloitettu kotona, siinä on sivut, joihin on tarkoitus kirjata päiväkotipäivät ja vapaapäivät ja paikalla olevat lapset, ja toinen sivu, johon kirjataan ”dumheter”, jos joku sellaisia tekee.

3.2.2 Toinen viikko, pohdinta: kielen näkyminen lasten leikeissä

Viikon havainnoissa nousi esiin leikkejä, joissa kieli on keskeisessä asemassa. Näistä ehkä selkeimmin nousivat esiin roolileikit. Rooleista ja leikin kulusta ei voida sopia, ellei lapsilla ole (yhteistä) kieltä. Roolileikissä lapsilla on myös tilaisuus oppia toisiltaan, sillä siinä kieltä käytetään jatkuvasti. Liikunta-leikit taas ovat esimerkki leikeistä, joita yhteisen kielen puuttuminen ei estä. Takaa-ajo, keinuminen tai pallon perässä juokseminen tuottavat jaettua riemua myös ilman kieltä.

Kirjojen ja kirjoitetun kielen esillä oleminen ja niiden käytön mahdollistaminen osana leikkiä tukee lapsen kielen kehitystä leikissä. Kun lapsi ”leikkilukee” eli toistaa aiemmin kuulemaansa tarinaa kirjan avulla, hän käyttää arkipuheensa ulkopuolella olevia kielen rakenteita ja sanastoa. Lapsi harjoittaa myös loogisen jatkumon luomista, muistiaan ja luovaa ajatteluaan tarinassa edetessään. Leikisti lukiessaan lapsi ottaa itselleen lukijan roolin ja samastuu siihen. (Korkeamäki 2004, 302.) Aikuisen velvollisuutena on pitää kirjoja lasten saatavilla ja lukea lapsille, myös samoja tarinoita toistaen, jotta leikkilukeminen tulee mahdolliseksi. Myös aikuisten esimerkki itse kirjaa lukemassa on tärkeä. Lapsi itse ei leikissä lukiessaan ajattele harjoittelewansa lukemista ja kehittävönsä kielellisiä taitojaan, vaan nauttii leikistä sen itsensä vuoksi.

Ryhmän lasten kirjoittamisessa näkyvät kirjoittamisen kehittymisen eri vaiheet. Yksi kolmivuotiaista on oppinut itsenäisesti kirjoittamaan nimensä, mutta nimessä kirjaimet ovat vielä vapaassa ja vaihtelevassa järjestyksessä. Vanhemmat lapset muodostavat osaamistaan kirjaimista leikissä eri asioita tarkoittavia sanoja ja jo lukemaan ja kirjoittamaan oppineidenkin kirjoituksessa virheitä on vielä runsaasti. (Korkeamäki 2004, 306-307.) Lasten virheiden korjaaminen ei varhaiskasvatuksessa ole oleellista, vaan kaikkiin kirjoituksiin suhtaudutaan positiivisesti ja kannustavasti. Ryhmän lasten leikeissä näkyvät myös nykyajan kirjoitusvälineet: talven aikana on askarreltu useampikin tabletti ja tietokone, joissa oleellisena osana on näppäimistö kirjaimineen.

3.3 Kolmas viikko: kielen rikastuttaminen lasten leikeissä

Edellisen viikon havainnoista nousee päällimmäiseksi kaksi asiaa: fyysisen varhaiskasvatusympäristön vaikutus lasten kielen käyttöön ja kehittymiseen leikissä ja aikuisten läsnäolon ja vuorovaikutuksen merkitys. Tämän viikon tavoitteiksi nouseekin ryhmän tilan kehittäminen kielellisesti rikkaampaan leikkiin

kannustavaksi (erityisesti ryhmän nuorimmille lapsille) ja oman osallistumiseni lisääminen lasten leikkiin. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmassa korostetaan useammassa kohtaa sitä, että lapsen tulee saada kokea tulevansa kuulluksi ja saada säännöllisesti kannustavaa palautetta vuorovaikutustaidoistaan ja kielellisestä ilmaisustaan (Helsingfors stad 2019, 30-31). Kolmannella viikolla havainnointipäiviä kertyi vain neljä, koska olin opinnäytetyöseminaarissa.

3.3.1 Kolmannen viikon havainnot: kielen rikastuttaminen lasten leikeissä

Maanantai: päivän tavoitteena on rikastaa lasten kielen käyttöä fyysisen oppimisympäristön muutoksella. Ensimmäinen lisäys lasten leluihin on matkalaukullinen roolivaatteita. Olin jo syksyn alusta suunnitellut niiden tuomista ryhmään, mutta nyt vasta sain leikkipisteen järjestettyä. Päivän tavoitteena on siis havainnoida leikkiä roolivaatteilla.

Ajattelin roolivaatteiden tukevan etenkin ryhmän nuorimpia lapsia leikissä, mutta ensimmäisinä roolivaatteilla ehtii leikkimään joukko isompia lapsia. Vaatevalikoima innostaa lapset vilkkaaseen keskusteluun. Enimmäkseen puhutaan siitä, millaisille hahmoille vaatteet sopivat ja mitä kukin lapsista haluaisi leikissä esittää. Joukossa on useampi hyvin innokas ja taitava puhuja, ja tällä kertaa se innostaa muutkin puhumaan. Tässä joukossa en puutu leikkiin tarjoamalla vaatteisiin tai rooleihin liittyviä sanoja, sillä lapsilla on ne jo hallussa. Myös neuvottelut rooleista sujuvat hyvässä hengessä: palomiesasussa voi ihan hyvin olla velho, kun lisää siihen mustan hatun ja merirosvohuivin. Vaatevalikoimasta suurin osa on prinsessamekkoja, ja palomies-, poliisi- tai supersankariasuille olisi selvästi kysyntää. Varsinaista roolileikkiä dialogineen lapset leikkivät vain lyhyitä hetkiä, sillä vaatteiden uutuudenviehätys saa heidät vaihtamaan asua monta kertaa.

Tiistai: päivän tavoitteena on havainnoida lasten leikkiä pöytäteatteriesityksen jälkeen. Pienryhmien aamupäivän ohjelmassa on pöytäteatteriesitys aiheesta kaverin auttaminen ja avun pyytäminen. Poikkeuksellisesti ohjaan kaikki pienryhmät itse, sillä haluan havainnoida eri ryhmien toimintaa (enkä ole ehtinyt perehdyttää lastenhoitajia ohjelmaan).

Ryhmien (ja lasten) välillä on suuria eroja tarinan seuraamisessa ja ratkaisuehdotusten tarjoamisessa. Tarinassa susi ja peura leikkivät peiliä, kun pöllö tulee keskeyttämään leikin kertomalla hukanneensa rakkaimman kirjansa. Kaikissa ryhmissä lasten mielenkiinto kiinnittyi tuttuun leikkiin ja he halusivat

jakaa kokemuksiaan peilin leikkimisestä. Pöllön hätä ja kaverin auttaminen jäivät keskustelussa toissijaiseen asemaan. Esityksessä alkutilanne olisi pitänyt esittää ”epämääräisemmin”, jotta lasten huomio olisi kiinnittynyt varsinaiseen aiheeseen.

Esityksen jälkeen kahdessa ryhmässä lapset halusivat leikkiä eläinnukeilla omaa esitystä. Nukketeatterileikki on todella tehokas keino kannustaa lapsia puhumaan ja käyttämään kieltä, ja usein lapset käyttävät kieltä myös monipuolisemmin ja omaa arkikieltään vaikeammalla tasolla ollessaan roolissa. Toisen ryhmän leikissä kaksi hyvin vahvaa kielenkäyttäjää leikki yhdessä heikommin ruotsia puhuvan lapsen kanssa. Tämäkin kuitenkin pysyi leikissä mukana ja rohkaistui myös käyttämään vuorosanojaan, mitä ilman nukkeja leikittävässä leikeissä ei helposti tapahdu.

Lasten esityksessä nousi esiin myös leikeissä tuttu tilanne: pöllö ja peura olivat leikkimässä suden tullessa paikalle. ”Får jag komma med?” susi kysyi. ”Nej, vi har redan börjat”, vastasi peura välittömästi. Puutuin esitykseen kysymällä, miten tilanteen voisi hoitaa niin, että susikin pääsisi mukaan ja kohta otettiin uudelleen. Tätä olisin kuitenkin halunnut työstää enemmän ja myös muiden ryhmien kanssa.

Keskiviikko: päivän tavoitteena on havainnoida lasten kielellä leikkimistä bussimatkan ja muiden odotelutilanteiden aikana.

Keskiviikon ohjelmassa on luistelua 5-vuotiaiden kanssa. Luonnonjäitä ei Helsingissä ole, joten olemme päättäneet lähteä isolle tekojäärädalle, jonne kuitenkin on yli puolen tunnin bussimatka. Bussissa ja odotelutilanteiden aikana tavoitteena on leikkiä lasten kanssa ”Laiva on lastattu”-leikkiä ja muita kielileikkejä.

”Laiva on lastattu” on vieressäni istuvista lapsista suurimmalle osalle uusi leikki, mutta he oivaltavat nopeasti sen säännöt ja innostuvat leikistä. Lastaamme laivaa ensin ruoalla, ja lapset keksivät helposti sekä ruokalajeja että raaka-aineita. Oman vuoron odottaminen on osalle lapsista vaikeaa; sääntöleikeissä ja peleissä se onkin yksi tärkeä opeteltava taito. Kun ruokien keksiminen sujuu niin hyvin, ehdotan, että rupeamme lastaamaan laivaa a-äänteellä alkavilla sanoilla. ”Men jag kan inte numror!” parahtaa yksi lapsista, ja vaikka lapset keksivätkin a:lla alkavia erisnimiä, muiden a-alkuisten sanojen keksiminen tuntuu liian vaikealta. Ehdotan pian, että rupeamme lastaamaan laivaa eläimillä, ja se sujuukin taas paremmin. Leikki ei välttämättä opeta lapsille uusia sanoja (ellei joku leikkikavereista tai mukana oleva aikuinen tarjoa ennestään tuntematonta sanaa), mutta se saa luokittelemaan asioita ja käyttämään muuten

ehkä vähäisellä käytöllä olevaa sanastoa. Myöhemmin lapset leikkivät ”Laiva on lastattu” myös keskenään.

Olin listannut itselleni muitakin odottelutilanteisiin sopivia kielileikkejä, kuten:

- Riimittely – esim. jonkin ympärillä näkyvän asian nimeäminen ja sille riimin keksiminen
- Arvausleikki – yksi leikkijä valitsee ympärillä olevan esineen ja toiset kysyvät kyllä tai ei – kysymyksiä arvatakseen esineen
- Lähdän matkalle ja pakkaan mukaan... Muistileikki, jossa jokainen leikkijä vuorollaan toistaa koko listan ja lisää siihen oman asiansa
- Jatkotarina – jokainen leikkijä kertoo esim. yhden virkkeen lisää tarinaan.
- Ei ei eikä kyllä – yksi leikkijöistä ei saa vastata myöntävästi eikä kieltävästi toisten kysymyksiin ja kommentteihin

Näitä voimme leikkiä jatkossa.

Perjantai: päivän tavoitteena on havainnoida omaa rooliani erityisesti ryhmän nuorimpien lasten leikissä.

Osallistun ulkona 3-vuotiaiden kotileikkiin. Perheessä on isä, äiti ja kaksi keppihevoslasta, joista saan olla toinen. Osallistumiseni saa aikaan sen, että leikkiä leikitään enemmän ruotsiksi kuin suomeksi, vaikka lapset muuten puhuisivat suomea keskenään. Myös leikissä suomea käyttävä lapsi saa näin passiiviselle ruotsintaidolleen tukea. Lapsille kahdella kielellä leikkiminen ei tuota ongelmia, mutta yleensä leikkikieleksi valikoituu leikkijöiden vahvin yhteinen kieli (joka usein on suomi). Koska itsekin osallistun leikkiin, lapset ehkä myös selittävät toimiaan enemmän kuin vain keskenään leikkiessään tekisivät.

3.3.2 Kolmas viikko: pohdinta kielen rikastuttamisesta lasten leikeissä

Tarkastelen viikon havaintoja oppimisen alueen eri osa-alueiden näkökulmasta. Kielen ymmärtäminen (språkförståelse) on taito, joka kehittyy yhteisissä vuorovaikutustilanteissa. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmassa kielen ymmärrystä kehoitetaan tarpeen vaatiessa tukemaan kuvilla, esineillä ja tukiviitotomilla (Helsingfors stad 2019, 31) ja varsinkin kuvatukea ryhmässä käytetäänkin. Lasten leikeissä kuvat

ja viittomat eivät kuitenkaan ole käytössä muutoin kuin esimerkiksi lelulaatikoissa osoittamassa tavaroitten paikkaa. Leikeissä lapsilla on kuitenkin yleensä itsellään esineitä tai he voivat näyttää toisilleen, mitä tarkoittavat, jos toinen ei ymmärrä. Kaksikielisten lasten kielen ymmärtämistä kehittää erityisesti, jos leikissä on mukana aikuinen, joka voi toistaa lasten leikissä käyttämiä ilmaisuja ja sanoja kohdekielillä.

Lasten kaikissa leikeissä kehittyvät oppimisen alueen tavoitteista oma ilmaisu ja sen kehittäminen (muntlig språkfärdighet, språklig uttrycksförmåga) ja vuorovaikutusvalmiudet (kommunikationsfärdigheter). Tässä osiossa tärkeimmältä tuntuu, että ryhmä, jossa lapsi leikkii, on tälle turvallinen ja hänen kehitysvaiheeseensa (niin kielelliseen kuin sosiaaliseen) sopiva. Tarpeeksi pienet leikkiryhmät, mahdollisuus leikkiä keskeytyksettä ja aikuisen läsnäolo tarvittaessa auttavat lapsia kehittymään itsensä kielellisessä ilmaisemisessa ja vuorovaikutuksessa.

Sanaston ja kielellisen muistin kehittäminen (verbalt arbetsminne och ordförråd) on osa-alue, joka ei lasten vapaassa oma-aloitteisessa leikissä välttämättä kehity erityisen tehokkaasti. Kielellisesti taitavat lapset voivat leikissä toimia esimerkkeinä toisille lapsille ja kehittää näiden sanavarastoa käyttämällä esimerkiksi roolileikissä toisille leikkijöille uusia sanoja, joiden merkitys tällöin yleensä tulee toisille selväksi, mutta näille taitaville kielenkäyttäjille itselleen ei vertaisryhmässä usein riitä opittavaa. Aikuisen läsnäolo leikissä tuo silloin mahdollisuuden sanaston rikastuttamiseen. Roolivaateleikissä olisin voinut kommentoida leikkiä tarjoamalla hahmoille tai vaatteille synonyymejä tai kuvailevia sanoja. Keskenään leikkivät epävarmat kielenkäyttäjät eivät myöskään välttämättä riitä toisilleen kielelliseksi malliksi, jolloin aikuisen tukea tarvitaan. Kolmivuotiaiden kotileikissä huomasin tämän selvästi; lapset poimivat minulta käyttämiäni sanoja leikkiinsä.

Kielitietoisuuden ja oman kielellisen identiteetin kehittäminen (språklig medvetenhet) on osa-alue, joka myös tulee lasten leikeissä esiin. Isommat lapset saattavat leikeissään keskustella kielistä ja niiden käytöstä leikissä ja siinä olevissa rooleissa; tämän viikon leikeissä en tällaisia keskusteluja havainnut, mutta edellisellä viikolla eräässä kotileikissä sovittiin lasten puhuvan kotona suomea ja koulussa ruotsia. Kielitietoisuuden kehitykseen kuuluva kirjojen leikkilukeminen ja kirjojen ja kirjoitetun tekstin käyttäminen leikeissä on ryhmässä myös näkyvissä.

3.4 Neljäs viikko: ilmaisun monet muodot

Tällä viikolla keskityn havainnoimaan, miten oppimisen alueen Ilmaisun monet muodot (Mina många uttrycksformer) tavoitteet toteutuvat lasten leikeissä. Oppimisen alueeseen kuuluvat:

- taidekasvatus, musiikillinen ilmaisu (musiikin kuuntelu ja kokeminen; musiikkiliikunta; erilaisien instrumenttien kokeilu ja ääniympäristön tarkkailu)
- visuaalinen ilmaisu (maalaaminen, piirtäminen, rakentaminen, mediailmaisu ja visuaalisen ympäristön tarkkailu ja analysointi)
- luova ongelmanratkaisu (muotoilu, rakentaminen, ompelu ja nikkarointi)
- kielellinen ja kehollinen ilmaisu (lastenkirjallisuus, sanataide, teatterin eri muodot, tanssi ja sirkus).

Viikon jokaiselle päivälle on sama tavoite havainnoida, mitä ilmaisun muotoja lapset leikeissään käyttävät.

3.4.1 Neljännen viikon havainnot: ilmaisun monet muodot lasten leikeissä

Maanantai. Monet ryhmän lapset piirtävät mielellään, ja myös värityskuvat ovat suosittuja. Värityskuvia ei ole esillä joka päivä, mutta aamulla olen printannut niitä ennen aamiaista tulleille lapsille. Aamiaisen jälkeen lapset jatkavat värittämistä. Itse valituista lempiaiheita tai –hahmoja esittävät värityskuvat motivoivat niitäkin lapsia, jotka muuten eivät juuri välitä piirtämisestä, ja niitä tehdessään lapset huomaamattaan pohtivat värivalintoja ja harjoittelevat kynäotetta ja piirtämisessä tarvittavaa hienomotoriikkaa, jota he voivat käyttää omia kuviaan piirtäessään.

Tiistai. Lapset käyttävät taas kirjoja leikissään. Aamulla pienryhmän majaleikissä tarvitaan sekä loitsuoppaita että kalustusoppaita. Varsinaisesti lastenkirjallisuuteen tai sanataiteeseen tämä leikki ei kuitenkaan liity.

Ohjelmassa on edellisen viikon tapaan nukketeatteria, ja forum-teatteri –tyyppisen esityksen jälkeen kaksi pienryhmistä haluaa leikkiä nukeilla vielä itse. Lapset sekä toistavat näkemäänsä esitystä että jatkavat sitä tai näyttelevät täysin toista kohtausta. Myös tällä kertaa ryhmän nuorempien tai ujompien lasten on nukketeatteria leikkiessään helpompi saada ryhmässä rooli ja paikka kuin tavanomaisessa roolileikissä.

Keskiviikko. Kolmivuotiaat jatkavat pihalla edellisviikkoista kotileikkiä keppihevosten kanssa. Keppihevoslapsille tarjotaan puuroa, mutta myös kakkua. Lapset puhuvat hevosille ja toisilleen rooliinsa eläytyen, välillä selostaen tapahtumia tai aikomuksiaan roolin ulkopuolelta. Mietin roolileikin ja näytelmän eroa. Lapset tietävät olevansa roolissa, mutta siinä toimiessaan se on heille totta, he eivät esitä. Tänä vuonna emme ole tehneet näytelmiä, mutta edellisenä vuonna olin mukana, kun viisivuotiaat harjoittelivat ja valmistelivat saduttamalla kootun sirkustarinan esityksen kevätjuhlaan.

Torstai. Ryhmän lapset laulavat tai hyräilevät toisinaan itse keksimiään lauluja pieninä pätkinä leikin lomassa tai keskittyessään johonkin. Ryhmässä laulettuja lauluja lapset saattavat laulaa varsinkin ruokapöydässä tai siirtymätilanteissa. Yksi lasten leikkeihin liittyvä laulu on kuitenkin Lucia-laulu. Vielä kaksi kuukautta Lucia-juhlan jälkeen muutama viisivuotiaista rakentaa taas itselleen Lucia-kruunut ja –kynttilät rakennussarjan osista ja leikkii Lucia-kulkuetta laulaen ”Ute är mörkt och kallt”. Laulu kuuluu olennaisena osana leikkiin, ja lapset myös aloittavat kulkueensa alusta laulettuaan vahingossa väärin.

Perjantai. Perjantaina on ystävänpäivä, ja kaikki kolme ”isojen” ryhmää kokoontuvat saliin yhteiseen juhlaan. Ohjelmassa on yhdessä tanssimista, laulamista ja yhteinen leikki. Myöhemmin muutama viisivuotias innostuu järjestämään oman ryhmän tiloissa laulu- ja tanssiesityksen. Muutaman kerran kuukaudessa pihalla on perjantai-iltapäivisin disco, jolloin suuri osa ryhmän lapsista tanssii innokkaasti ainakin jonkin aikaa. Tänä vuonna emme ole käyttäneet tanssimusiikkia liikuntatuokioiden ulkopuolella, mutta aikaisemmissa ryhmissäni pidimme iltapäivisin usein pienen tanssituokion.

3.4.2 Neljäs viikko: pohdinta ilmaisun monet muodot – oppimisen alueen tavoitteiden näkymisestä lasten leikeissä

Viikon havainnoista on käynyt selväksi, että leikkeihin, joissa lapset voivat ilmaista itseään taiteellisesti, he tarvitsevat oppimisympäristön, joka mahdollistaa ilmaisun eri muodot. Kuvataidetta on helpompi tehdä, jos välineinä on muutakin kuin keppi ja hiekkaa pihalla (vaikka lapset mielellään tekevät kuvia myös hiekkaan) ja välineet ovat lasten vapaasti saatavissa. Tanssiin tarvitaan musiikkia ja tilaa ja teatteritai nukketeatterileikkiin on hyvä olla rekvisiittaa. Musiikkia (ja muita ilmaisun muotoja) lapset tuottavat myös oma-aloitteisesti, mutta heidän ilmaisunsa hyötyy siitä, että he oppivat taitoja, tekniikoita ja sisältöjä aikuisilta ja toisiltaan.

Lapset ilmaisevat itseään osana leikkiään ja mieltävät itseilmaisun leikiksi, eivät vielä harjoitteiksi tai työskentelyksi niin kuin koulussa ja helposti käy. Ryhmän lapsista kaikki piirtävät oma-aloitteisesti useampana päivänä viikossa ja värikynät, paperi ja sakset ovat lasten vapaasti käytettävissä. Muiden ilmaisuuden muotojen toteuttaminen jää usein ohjattuihin tuokioihin. Lapsille olisi kuitenkin helposti mahdollista tarjota enemmän mahdollisuuksia omaehtoiseen ilmaisuun. Ryhmässä on lepohetken jälkeen aina puolen tunnin rauhallinen aika, jolloin hereillä olevat lapset piirtävät tai pelaavat pöytien ääressä. Päätän lisätä tälle ajalle viikoittain toistuvan aktiviteetin, jonka lapset voivat halutessaan valita ja toteuttaa vapaasti.

Maanantai – muovailuvaha

Tiistai – askartelulaatikko

Keskiviikko – ompelu / nikkarointi

Torstai – värityskuvat

Perjantai – valokuvaus / kuvan muokkaus tabletilla

Välipalan jälkeen taas yksi pienryhmä jää aina hetkeksi sisälle toisten siirtyessä ensin ulos. Tämä aika on ollut varattu lasten vapaalle leikille lepohuoneessa, jonka lapset ovat käyttäneet usein majanrakennukseen patjoista. Lepohuoneeseen voisi tarjota kuitenkin myös elementtejä, jotka mahdollistaisivat lasten itseilmaisun leikissä.

Maanantai – instrumentit

Tiistai – nukketatteri

Keskiviikko – tanssi

Torstai ja perjantai – vapaa leikki / rakentelu

Talviloman jälkeisellä viikolla järjestän ryhmän työskentelyä uudelleen niin, että lapsille tarjoutuu enemmän mahdollisuuksia taiteelliseen ilmaisuun ja havainnoin, miten nämä muutokset näkyvät.

3.5 Viides viikko: varhaiskasvatuksen opettaja lasten leikkien mahdollistajana

Viides viikko on talvilomaviikko, ja koska en voi tehdä havaintoja ryhmässä, teen suunnittelutyötä tähän mennessä tekemiäni havaintojen pohjalta. Jokaiselle päivälle on oma teemansa, ja tarkastelen mm. työn aikataulutusta ja varhaiskasvatusympäristöä.

Maanantai: päivän tavoitteena on miettiä ryhmän aikataulua. Syksystä asti käytössä ollut aikataulu on ollut seuraava:

7.15	Päiväkoti aukeaa (tarvittaessa 6.15)
8.00	Aamiainen
8.30	Ulkoilu pienryhmille 2 & 3
8.45	1. Pienryhmä toiminta sisällä
9.30	2. Pienryhmä toiminta sisällä, ulkoilu pienryhmälle 1
10.15	3. Pienryhmä toiminta sisällä
11.00	Aamupiiri
11.20	Ruokailu
12.15	Lepohetki
13.00	Rauhallinen hetki
13.30	Vapaata leikkiä
14.15	Lukuhetki
14.30	Välipala
15.00	Ulkoilu, 3. Pienryhmä sisäleikki
15.30	3. Pienryhmä ulkoilu
17.30	Päiväkoti sulkeutuu

Ongelmana tässä aikataulussa on ollut, että ensimmäisen pienryhmän toiminta sisällä ei ole alkanut ajallaan, ja silloin muidenkin ryhmien toiminta on myöhästynyt. Pienryhmät ovat olleet kiinteitä ja lapset on jaettu niihin niin, että joka ryhmässä on eri-ikäisiä lapsia ja lasten on helppo toimia samassa ryhmässä.

Kokeilen ensin erilaisia versioita ryhmän viikko-ohjelmasta, johon varaan pienryhmän toiminnalle pidemmän ajan, joka alkaisi myöhemmin, mutta koska sisätiloja on käytössä rajallisesti, tulisi yhdelle ryhmälle silloin monta koko aamupäivän ulkoilua viikon aikana, eikä se tunnu järkevältä. Viikkosuunnitelmasta tulee myös vaikeasti hahmotettava, ja olen todennut, että toimiakseen sen on oltava mahdollisimman selkeä ja samanlaisena toistuva, jotta sekä vanhemmat että henkilökunta oppivat muistamaan sen. Koska olen muutenkin suunnitellut pienryhmien uudelleen jakamista, jaan ryhmät nyt uudelleen ottaen huomioon lasten hoitoajat. Aikaisemmin pienryhmien aloitusaika on vaihtunut viikoittain omahoitajan työajan mukaan, mutta uudessa ryhmäjaossa varhain aamulla saapuvista lapsista koostuva ryhmä olisi aina ”aamuvuorossa” ja pääsisi todennäköisesti aloittamaan toimintansa ajoissa. Päädyn siis muuttamaan pienryhmien jakoa enkä koko ryhmän aikataulua.

Tiistai: päivän tavoitteena on järkevöittää SAK-ajan käyttöä.

Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisaikaa on varhaiskasvatuksen opettajille viisi tuntia viikossa. Työpaikallani aikaa ei ole merkitty työvuorolistoihin, mutta opettajainkokouksessa olemme sopineet, koska opettajat voivat SAK-aikansa käyttää. Itse olen käyttänyt ajan torstai-iltapäivisin klo 12 – 15.45 / 16.15. Täyttä viittä tuntia aikaa ei siis tule käytettyä, mutta torstai-iltapäivän lisäksi olen yleensä käyttänyt aikaa myös toisena päivänä ryhmässä ollessani.

Suuri osa viikoittaisesta suunnitteluajastani on kulunut viikkokirjeiden kirjoittamiseen vanhemmille. Kirjeessä on kerrottu viikon toiminnasta, seuraavan viikon ohjelma ja muita ajankohtaisia asioita. Jatkossa, kun pienryhmien aikatauluista tulee kiinteitä, voin lähettää vanhemmille saman kuvallisen viikko-ohjelman, jota käytämme lasten kanssa, ja koota havaintoja pedagogisesta toiminnasta kuukausittain lähetettävään kirjeeseen. Tällöin viikoittaista suunnitteluaikaa jää enemmän toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen.

Keskiviikko: päivän tavoitteena on havainnoida, miten ryhmän aamupäivien ohjattu toiminta-aika jakautuu eri oppimisen osa-alueiden kesken.

Ryhmän omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa painopistealueina ovat kielen kehittymisen, sosiaalisten taitojen ja lasten toiminnanohjauksen tukeminen. Oppimisen osa-alueet ovat kielten rikas maailma, kasvan, liikun ja kehityn, ilmaisun monet muodot, tutkin ympäristöäni ja minä ja yhteisömme.

Ryhmän viikko-ohjelma pääpiirteissään:

Päivä	Aamupäivän toiminta	Oppimisen osa-alue
Maanantai	sisäliikunta / urheilukenttä	kasvan, liikun ja kehityn
Tiistai	Esim. nukketeatteri, muistipelit, tutkimukset	kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, tutkin ympäristöäni
Keskiviikko	kuvataide / musiikki	ilmaisun monet muodot, kielten rikas maailma
Torstai	retki lähiympäristössä	kasvan liikun ja kehityn, tutkin ympäristöäni, me ja yhteisömme
Perjantai	lelupäivä	kielten rikas maailma

Tämän perusteella oppimisen osa-alueet tuntuvat olevan ohjatussa ohjelmassa kaikki edustettuina.

Torstai: päivän tavoitteena on tarkastella, miten laaja-alaisen osaamisen alueet – ajattelu ja oppiminen; kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu; itsestä huolehtiminen ja arjen taidot; monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen; osallisuus ja vaikuttaminen – toteutuvat ryhmän aamupäivien ohjatussa toiminnassa.

Päivä	Aamupäivän toiminta	Laaja-alaisen osaamisen alue
Maanantai	sisäliikunta / urheilukenttä	
Tiistai	Esim. nukketatteri, muistipelit, tutkimukset	ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
Keskiviikko	kuvataide / musiikki	
Torstai	retki lähiympäristössä	itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
Perjantai	lelupäivä	osallisuus ja vaikuttaminen

Liikunta- tai musiikkituokio kehittää toki myös esim. monilukutaitoa ja antaa lapsille mahdollisuuden osallisuuteen ja vaikuttamiseen, mutta silti ryhmän ohjelmassa voisi olla enemmän tieto- ja viestintäteknologian osaamiseen ja lasten osallisuuden mahdollistamiseen keskittyvää toimintaa. Lisään uuteen viikkosuunnitelmaani tablettien käyttöä viikoittain sekä aamupiirissä että iltapäivän rauhallisella hetkellä ja perjantain aamupiiriin lasten arviointikeskustelun viikon toiminnasta ja tapahtumista.

Perjantai: päivän tavoitteena on pohtia leikkipisteiden järjestämistä. Päiväkodin isojen puolella on yleisesti ollut käytössä leikkipisteet; lapset saavat yleensä pareittain valita kuvatauluun nimilappunsa kiinnittämällä mitä he haluavat leikkiä. Omassa ryhmässämme toimivaa kuvataulua ei kuitenkaan ole ollut ja lapset ovat valinneet leikkinsä ilman sitä. Haluaisin kuitenkin leikkipisteet tauluineen käyttöön ryhmään, sillä silloin voisin itse tarvittaessa helpommin vaikuttaa lasten leikkiryhmien kokoonpanoon, suositusten leikkipisteiden oikeudenmukainen jako olisi helpompaa, leikkien siivoaminen olisi järjestelmällisempää ja leikkipisteiden jakaminen myös kannustaisi lapsia pidempiaikaisiin leikkeihin. Ryhmässämme voisi vuorotella seuraavia leikkipisteitä:

Rakenteluleikki	Lapsia leikkipisteellä
junarata	4
Duplot	2
Legot	2
rakennussarja	2

Roolileikki	Lapsia leikkipisteellä
rooliasut	4
kotileikki	4
majan rakennus	4
ammattileikki esim. lääkärin vastaanotto	2

Esineleikki	Lapsia leikkipisteellä
pikkuautot	2
ponit / pikkueläimet	2
Muumi-talo / nukkekoti	2

Sääntöleikki	Lapsia leikkipisteellä
pelit	4

3.6 Kuudes viikko: ilmaisumahdollisuuksien lisääminen lasten leikkeihin

Tämän viikon tavoitteena oli seurata, miten varhaiskasvatusympäristön muutokset vaikuttavat lasten ilmaisun muotojen käyttämiseen. Neljännen viikon havaintojen perusteella lisäsin lasten iltapäivien rauhallisiin tuokioihin ilmaisumahdollisuuksia.

3.6.1 Kuudennen viikon havainnot: ilmaisumahdollisuuksien lisääminen lasten leikkeihin

Maanantai: päivän tavoitteena on havainnoida lasten muovailuvahan käyttöä.

Måndag – modellera lukee uudessa viikko-ohjelmassa. Tarkoitus on siis, että joka maanantai lepohetken jälkeisellä rauhallisella tuokiolla lapsilla on mahdollisuus muovailuun. Päivän tavoitteena on havainnoida, miten lapset muovailuvahaa käyttävät.

Lapset innostuvat muovailuvahasta, ja lähes kaikki tulevat päivälevon jälkeisenä aikana oma-aloitteisesti muovailemaan. Muovailuvahalaatikossamme on paljon muotteja ja kaulimia ja muovailu muistuttaakin suurimman osan aikaa leipomista. Laatikosta löytyneet jäätelötikut innostavat lapset muovailemaan jäätelöitä ja tarjoamaan niitä toisilleen ja minulle. Muovailuvaha muotteineen ei innosta lapsia kovin vapaaseen itseilmaisuuun tai rakenteluun, joten seuraavan kerran kokeilen muovailuvahaa ilman muotteja. Vuorovaikutuksen kannalta muovailuvaha toimii hyvin, ja lapset kertovat innokkaasti toisilleen, mitä tekevät tai aikovat tehdä.

Tiistai: päivän tavoitteena on havainnoida, miten lapset käyttävät tiistaisin esillä olevaa askartelulaatikkoa ja iltapäivän tanssimusiikkia.

Kokosin askartelulaatikkoon tarvikkeita, mutta iltapäivällä lepohetken jälkeen aloitettiin jo pitkään suunnitelmissa ollut puutyö. Lapset saivat piirtää mieleisensä kuvion ensin paperille ja sitten laudanpätkälle, johon sitten ruvettiin lyömään nauvoja kuvan ääri viivoille. Viisivuotiaat käyttelivät vasaroita taitavasti ja olivat työstä innoissaan.

Iltapäivällä oman pienryhmäni lapsilla oli musiikkia lepo huoneessa leikkiessään, ja lapset tanssivat välillä, vaikka suurin osa ajasta käytettiin majan rakennukseen. Lapset pitivät musiikista ja pyysivät, että sitä voitaisiin soittaa toisenkin kerran.

Keskiviikko: päivän tavoitteena on havainnoida keskiviikkoiltapäivän ompelumahdollisuutta ja vapaata instrumenttien soittoa.

Iltapäivällä jatkettiin vasarointia, joten ompelutöitä ei vielä tällä viikolla aloitettu. Välipalan jälkeen sisäleikkiin jäävän pienryhmän lapset pyysivät, voisinko laittaa heille taas musiikkia. Ehdotin, että he sen sijaan soittaisivat itse ja annoin heille korillisen rytmisoittimia. Leikiksi muodostui tuttu majanrakennus, ja valmiissa majassa soitettiin innokkaasti. Yksi marakasseista hajosi liian rajussa soitossa, mutta varsinkin viisivuotiaat tiesivät jo hyvin, miten soittimia tulee käsitellä. Lapset pitivät myös itse huolta siitä, ettei meteli yltenyt liian kovaksi.

Torstai: päivän tavoitteena on havainnoida, mitä erilaisia piirustusvälineitä lasten käyttöön löytyy ja miten niiden lisääminen ryhmään vaikuttaa lasten ilmaisuun.

Käyn läpi lasten päivittäisessä käytössä olevat piirustusvälineet. Puukynistä monet ovat päässeet huonoon kuntoon, vaikka (tai ehkä juuri siksi, että) lapset myös itse teroittavat kyniä. Lisään laatikkoon

puuttuvia värejä ja otan lasten vapaaseen käyttöön väriliidut ja tussikynät. Tussien ilmaannuttua hyllyyn lapset haluavat värittää vain niillä, eikä kukaan enää koskekaan puukyniin tai liituihin.

Perjantai: päivän tavoitteena on havainnoida lasten valokuvausta ja kuvien muokkausta.

Lepohetken jälkeen neljä eri-ikäistä lasta pyysi omatoimisesti käyttöönsä tabletin ennen kuin ehdin ehdottaa sitä. Ryhmän käytössä olevalla tabletilla on melko vähän sisältöjä, mutta lapset tunsivat ennestään Chatterpix –sovelluksen, jossa kasvoista otetun valokuvan voi animoida liikututtamaan suutaan äänitetyn puheen tahdissa. Kuvaa voi myös muokata erilaisilla filttäreillä. Lapsilla oli hauskaa sovelluksen kanssa, ja he keksivät vuorosanoja äänitettäväksi. Sovellus onkin ehkä enemmän kielellistä kuin kuvallista ilmaisua tukeva.

3.6.2 Kuudes viikko: pohdinta lasten ilmaisumahdollisuuksien lisäämisestä

Viikon havaintojen yhteenveto on helppo: mitä enemmän lapsille annetaan tilaisuuksia ja välineitä itsensä ilmaisuun, sitä enemmän he käyttävät niitä. Varsin pienillä muutoksilla ryhmän toimintatapoihin voi lasten ilmaisumahdollisuuksia lisätä huomattavasti. Se, että lapset saavat vapaasti itse käyttää soittimia, antaa heille mahdollisuuden äänikokeiluihin ja omiin sävellyksiin, jotka ovat tärkeä osa musiikkikasvatusta ja musiikillista oppimisympäristöä. Yksinkertaisiakin rytmisoittimia kokeillessaan ja yhdessä soittaessaan lapset oppivat havaitsemaan äänten sointivärejä, voimakkuuksia, kestoa ja tasoa (Ruokonen 2009, 23.)

Välineiden käyttöä pitää kuitenkin harjoitella myös aikuisen kanssa, jotta lapset saavat niistä täyden hyödyn (ja välineet pysyvät kunnossa). Se, että välineistöä on lasten käytettävissä, ei riitä taidekasvatukseksi, vaan tarvitaan myös ohjattujen tuokioiden tuomaa harjoitusta. Soittimilla leikittäessä havaittujen äänen ominaisuuksien käsitteellistämiseen ja sanoittamiseen lapset tarvitsevat aikuisen ohjausta. Musiikkia yhdessä analysoidessa kehittyy myös looginen ajattelu. (Ruokonen 2009, 23, 26.) Ohjattujen tuokioiden lisäksi lasten luovalle itseilmaisulle kuitenkin löytyy tilaa osana leikkiä. Omassa leikissään musiikkia tuottaessaan ja käyttäessään lapset tekevät myös jatkuvasti esteettistä arviointia ja valintoja, jotka ovat myös tärkeä osa musiikkikasvatusta (Ruokonen 2009, 27).

Kuvataidevälineiden vapaa käyttö antaa mahdollisuuden kuvataidekasvatuksen osa-alueista kuvataiteellisen ilmaisun toteuttamiseen. Kun lapset saavat valita välineitä ja käyttää niitä ilman aikuiselta tulevaa

tehtävänantoa, he pääsevät ilmaisemaan itseään vapaasti ja nostamaan esiin itselleen tärkeitä teemoja. (Rusanen 2009, 49-50). Ryhmän lapset muodostavat myös omaa kulttuuriaan toistamalla toistensa piirustuksissa ja maalauksissa näkemiään aiheita.

Kuvataiteen, musiikin ja tanssin mahdollisuuksien lisääminen tuntui helpommalta kuin sanataiteen ja kirjallisuuden. Niitä voisivat kuitenkin lisätä esimerkiksi lasten käytössä olevat käsinuket tai tutusta sadusta tehty pöytäteatteri, tarinanopat tai tabletilla käytössä oleva Sockpuppets-sovellus, jossa lapset voivat äänittää lyhyitä animoituja tarinoita.

3.7 Seitsemäs viikko: minä ja meidän yhteisömme

Seitsemännen viikon havaintojen teemana on oppimisen alue Minä ja meidän yhteisömme. Tähän oppimisen alueeseen kuuluvat lapsen lähiympäristön ja yhteiskunnan monimuotoisuus, eettinen ajattelu, katsomuskasvatus, menneisyyteen, nykyaikaan ja tulevaisuuteen liittyvät pohdinnat ja mediakasvatus (Helsingfors stad 2019, 36). Viikon tavoitteena on siis havainnoida, miten nämä teemat tulevat esiin lasten leikeissä.

3.7.1 Seitsemännen viikon havainnot: minä ja meidän yhteisömme -teemojen esiintyminen lasten leikeissä

Maanantai. Oikeudenmukaisuus ja epäoikeudenmukaisuus ovat aiheita, jotka nousevat esiin lasten leikeissä lähes päivittäin. Yleensä oikeudenmukaisuus ei ole leikissä aiheena, vaan sen käsittely tulee esiin koetun epäoikeudenmukaisuuden kautta. Tänäpäivänä ulkoleikissä kiistellään lapioiden käytöstä. Tekeillä on tavallista suurempi kuoppa, mutta isoja lapiota ei ole yhtä paljon kuin kaivajia. Viisivuotiaat leikkijät ovat sitä mieltä, että hyviä lapiota pitäisi vuorotella, jotta tilanne olisi oikeudenmukainen, mutta epäselvyyttä on siitä, mikä olisi sopiva vuorotteluväli. Ehdotan viiden minuutin kaivuuvuoroja, mutta kun tulen muistuttamaan vuoron vaihdosta, ovatkin kaivajat löytäneet lapiottomalle leikkijälle toisen tehtävän, eikä vuorottelua enää kaivatakaan.

Tiistai. Päivän ohjelmassa on taas ohjattu nukketeatterituokio, jonka jälkeen lapset saavat itse näytellä nukeilla. Yhden pienryhmän näytelmässä kaksi nukeista sanoo kolmannelle, että tämä ei saa tulla leikkiin mukaan. Ratkaisuksi syntyneeseen eettiseen ongelmaan ehdotetaan, että nuket menevät kertomaan tapahtuneesta isälle. Näytelmä kuitenkin keskeytyy ennen kuin saadaan tietää, mitä isä olisi tehnyt asialle.

Keskiviikko. Yhteiskunnan monimuotoisuus ei lasten leikeissä juurikaan tule esiin. Lapsiryhmä on kulttuurisesti varsin homogeeninen, joten lasten omista taustoista ei juuri nouse monimuotoisuuteen liittyviä teemoja. Lasten käytössä olevat lelut ja kirjat edustavat myös valtavirtakulttuuria. Lelukuvastoista löytyy nykyään jo melko hyvin esimerkiksi eri ihonvärejä edustavia nukkeja tai vaikka pyörätuolikoripalloa harrastava nukkekodin asukas, mutta meidän päiväkodissamme sellaisia ei ole.

Torstai. Ryhmän lapset ovat viime aikoina keskustelleet paljon peloista lukemiemme kirjojen perusteella. Erityisesti pimeän pelko on ollut paljon esillä, ja se nousee esiin myös leikissä. Yksi pienryhmä rakentaa majastaan tarkoituksella täysin pimeän. Lasten mukaan majassa asuu pimeys, ja sinne voi mennä kokeilemaan pimeää. Lapset eivät juuri keskustele aiheesta leikissä keskenään, mutta pimeä maja on selvästi kiinnostava ja jännittävä. Kaikki eivät halua mennä kokeilemaan pimeyttä itse, mutta laittavat sen sijaan pehmolelun majaan sijastaan.

Perjantai. Lasten leikeissä ja keskusteluissa media on usein esillä. He tunnistavat toistensa vaatteista piirroshahmoja, ja tänään ruokapöydässä Ryhmä Hau -paita innostaa keskusteluun kyseisestä sarjasta ja sen hahmoista. Siitä lapset jatkavat muista mielisarjoistaan puhumiseen, ja he kertaavat lempijaksojaan ja -kohtauksiaan sarjoista. Lapset arvioivat sarjoja lähinnä sen mukaan, kuinka hauskana he ovat pitäneet sitä. Heille huumori on selvästi tärkeä osa piirrettyjä.

3.7.2 Seitsemäs viikko: pohdinta Minä ja meidän yhteisömme -teemojen esiintymisestä lasten leikeissä

Minä ja meidän yhteisömme – oppimisen alueen teemat ovat mielestäni kaikista oppimisen alueista niitä, jotka eniten tarvitsevat aikuisen läsnäoloa ja osallistumista. Esimerkiksi aihealueeseen kuuluvan eettisen ajattelun kehittämiseen kuuluvat nimenomaisesti aikuisen ja lasten yhteiset pohdinnat eettisistä kysy-

myksistä ja vaikkapa oman ryhmä säännöistä ja niiden perusteista. ”Eettinen pohdinta, asioiden sanoittaminen ja aikuisen vahva tuki ovat tärkeitä kulmakiviä kaikille varhaiskasvatusikäisille lapsille.” (Ahonen 2017, 223, 225.) Jotta lapset löytäisivät teemaan liittyviä aiheita ja kysymyksiä leikkeihinsä, he voivat saada niihin liittyvää materiaalia myös esimerkiksi kirjoista ja aikuisen ohjaamasta toiminnasta.

Aihealueen teemat voivat kuitenkin nousta esiin myös lasten omissa leikeissä, jolloin lapset voivat jatkaa niiden käsittelyä itsenäisesti tai aikuinen voi tukea lapsia teeman käsittelyssä. Pimeänpelko nousi ryhmässämme esiin alun perin kauniin kuvituksensa vuoksi valitun kuvakirjan kautta, jonka jälkeen lapset halusivat palata aiheeseen lukemalla saman kirjan ja toisia aiheeseen liittyviä kirjoja uudelleen ja keskustelemalla niistä sekä käsittelemällä pimeää ja sen pelkoa omassa leikissään.

Lasten oma elämänpiiri ja -kokemukset ovat myös vielä varsin suppeita, ja yksi varhaiskasvatuksen tärkeitä tehtäviä onkin tarjota lapselle kokemuksia myös oman perheen ulkopuolelta ja tarjota hänelle mahdollisuus tutustua oman perheen ulkopuolisiin kulttuureihin ja elämänmuotoihin. Lapsiryhmän ja päiväkodin ollessa hyvin homogeeninen tämä mahdollisuus voidaan tarjota esimerkiksi lelujen, kirjojen sekä median avulla. Vaikka katsomuskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on tutustua omassa lapsiryhmässä läsnä oleviin katsomuksiin (Helsingfors stad 2019, 34), voi myös muihin, varsinkin lähiympäristöstä löytyviin katsomuksiin ja kulttuureihin tutustuminen olla perusteltua.

Myös aihealueeseen kuuluva mediakasvatus on alue, jossa lapset tarvitsevat aikuisen tukea. Vaikka lapset osaavat ja oppivat usein käyttämään mediaa itsenäisesti, heille on tärkeää reflektoida mediasisältöjä aikuisen kanssa, jotta he oppivat myös mediakritiikkiä.

3.8 Kahdeksas viikko: Minä ja meidän yhteisömme – oppimisen alueen teemojen lisääminen lasten leikkeihin

Yksi keino saada lasten leikkeihin materiaalia Minä ja yhteisömme – oppimisen alueen aiheista on tarjota heille aihealueeseen sopivia kirjoja. Kahdeksannella viikolla päätän etsiä ryhmään kirjoja, joissa oppimisen alueen teemat tulisivat enemmän esiin.

Maanantai: päivän tavoitteena on löytää lapsille yhteiskunnan monimuotoisuutta ilmentäviä kirjoja. Kirjaston haulla kirjoja on vaikea löytää, sillä esim. asiasanaa ”mångfald” ei juuri ole käytetty lastenkirjojen luokitteluun. Internethaulla osun kuitenkin ruotsalaisen Olika-kustantamon sivuille, joka kustantaa

lastenkirjoja eri aiheista, yhteisenä tekijänä on, että kirjoissa esiintyy monimuotoisia lapsia ja perheitä. Monia kirjoista löytyy Helsingin kaupungin kirjaston kokoelmistakin, ja teen niistä varauksen.

Tiistai. Tänään etsin lapsille oppimisen alueeseen liittyen historia-aiheisia kirjoja. Niitä lapsille on tarjolla runsaasti eri aikakausilta. Usein kirjat käsittelevät varsin kaukaista historiaa ja paikkoja, kuten muinaista Egyptiä tai viikinkejä. Oppimisen alueen tavoitteissa korostetaan lähihistoriaan ja oman lähiympäristön historiaan tutustumista, ja näitä on vaikeampi lasten kuvakirjoista löytää. Myöskään tavoitteisiin kuuluva tulevaisuuden pohtiminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen ei lastenkirjoissa ole yleisesti esillä.

Keskiviikko. Eettisiä kysymyksiä käsittelevien lastenkirjojen löytäminen on helppo tehtävä. Monissa jo aivan pienten lasten kirjoissa aiheena ovat erilaiset lasten välille – tai lapsen ja vanhemman välille – syntyvät ristiriitatilanteet. Suurin osa leikki-ikäisten eettisistä pohdinnoista koskettaa juuri heidän omassa arjessaan kohtaamiaan tilanteita. Kirjoissa tilanteiden ratkaisut ovat usein melko suoraviivaisia: rakennetaan hiekkalinnaa yhdessä tai keinutaan vuorotellen. Näistäkin kirjoista saa kuitenkin hyvää keskustelumateriaalia, kun tilannetta jää pohtimaan lasten kanssa ja antaa heidän miettiä, oliko ratkaisu onnistunut ja miksi tai miten muutoin tilanteen olisi voinut ratkaista.

Torstai. Pääsiäinen on lähestymässä ja osana oppimisen alueeseen kuuluvaa katsomuskasvatusta etsin valmiiksi pääsiäisen kristillisistä ja ei-kristillisistä perinteistä kertovan videomateriaalin. Ruotsinkielistä materiaalia verkosta löytyy runsaasti, mutta suurin osa on joko tarkoitettu alakoululaisille tai on vain kristillisestä näkökulmasta tuotettua, ja pääsiäistä vietetään niissäkin perheissä, joihin siihen ei liity kristillistä sisältöä. Lopulta löydän lyhyen animaatiofilmin, jossa kerrotaan eri pääsiäisperinteistä ja niiden merkityksestä.

Perjantai. Ryhmän tabletilla on mediakasvatukseen tarkoitettu peli *Aparaattisaari*, jota lapset eivät itse oikein osaa pelata. Käyn pelin itse läpi niin, että osaan ohjata lapsia sen pelaamisessa. Pelissä käsitellään erilaisia mediakasvatukseen liittyviä teemoja, kuten elokuvien ikärajoja, erilaisia digilaitteita, pelaamiseen käytettyä aikaa tai median turvallista käyttöä. Peli tarjoaa lapsille neuvoja median käyttöön, mutta jotta lapsella olisi tilaisuus myös pohtia pelissä eteen tulevia kysymyksiä ja omaa suhdettaan mediaan, tulisi peliä pelata yhdessä aikuisen kanssa.

3.9 Yhdeksäs viikko: tutkin ja toimin ympäristössäni

Yhdeksännellä viikolla tavoitteena oli tarkkailla, miten oppimisen alue *Tutkin ja toimin ympäristössäni* näkyy lasten leikeissä. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmassa oppimisen alue sisältää tiede-, teknologia- ja taidekasvatuksen (STEAM) tavoitteet, jotka muodostavat yhtenäisen jatkumon varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Tavoitteisiin kuuluvat lapsen positiivisen asenteen matematiikkaa kohtaan ja matemaattisen ajattelun tukeminen sekä ympäristökasvatus ja teknologiakasvatus.

3.9.1 Yhdeksännen viikon havainnot: Tutkin ja toimin ympäristössäni -teemat lasten leikeissä

Maanantai. Ryhmän lasten lempileikki, majanrakennus lepohuoneen patjoista, toteuttaa hyvin Tutkin ja toimin ympäristössäni – oppimisen alueen tavoitteita. Rakennustarvikkeina toimivat lasten patjat, sängyt, istuintyyny, sohva ja satunnaisesti tuolit. Tänäinkin lapset rakentavat majoja useampaan kertaan ja kokeilevat erilaisia tekniikoita ja yhdistelevät niitä. He käyttävät sekä aiemmin oppimiaan “malleja” toimivista ratkaisuksista että kokeilevat uusia tapoja.

Tiistai. Ryhmän aamupiirissä lasketaan usein, kuinka monta lasta ja aikuista on paikalla ja kuinka monta on poissa. Varsinkin isommat lapset laskevat myös spontaanisti esimerkiksi samassa ruokapöydässä istuvien pienryhmäläisten määrän. Edellisenä iltana hallitus on ilmoittanut poikkeusoloista koronaviruspandemian vuoksi, ja ryhmän lapsista suuri osa on jo jäänyt kotiin vanhempiensa kanssa. Paikalla olevat lapset laskevat moneen kertaan päivän aikana, kuinka monta meitä on, ja puhumme yhdessä siitä, miksi toiset ovat kotona ja toiset päiväkodissa.

Keskiviikko. Erilaiset rakenteluleikit ovat suosittuja ryhmän lasten keskuudessa. Lapsilla on käytössä Duplo-palikat, pienet Legot ja kaksi muuta rakennussarjaa. Rakennussarjoilla lapset leikkivät sekä yhdessä että yksinään. Tällä kertaa Duploista rakennetaan poliisiasema, johon kuuluu autotalli. Toisesta rakennussarjasta muotoillaan erilaisia työkaluja ja aseita ja myös pallo, jonka sisälle laitetaan pienempi palikka. Lapset ottavat rakenteluunsa usein mallia toisistaan, ja usein perättäisinä päivinäkin rakennetaan uudestaan ja uudestaan samaa aihetta tai mallia.

Torstai. Aamupiirissä puhumme toisinaan päivän säästä ja käymme läpi säähän liittyviä sanoja ja ilmauksia. Lapset tarkkailevat itse säästä erityisesti ennen ulos lähtöä ja heitä kiinnostaa tälläkin kertaa,

tarvitaanko ulkona kurahousuja vai ei. Päivä on aurinkoinen, ja puhumme siitä, tarkoittaako auringonpaiste sitä, että ulkona on lämmin eikä talvihaalaria enää tarvita. Samalla tulee käytyä läpi vuodenaikoja ja niiden järjestystä ja ominaisuuksia. Lapset innostuvat myös puhumaan syntymäpäivistään: kenellä on syntymäpäivä keväällä, kenellä taas kesällä ja kuinka pitkä aika siihen vielä on.

Perjantai. Lapset leikkivät ulkona poliisia ja polkupyörät toimivat poliisiautoina. Rosvojen jahtaamisen välissä autot pitää viedä autopesuun. Pesula on rakennettu pihalla leikkejä varten olevista autonrenkaista ja siitä tulee nopeasti tärkein osa leikkiä. Lapset asettelevat renkaita pitkään ja tekevät koeajoja löytääkseen sopivan etäisyyden, jotta polkupyörä / auto mahtuu ajamaan renkaiden väliin niin, että se joutuu kuitenkin kosketuksiin renkaiden / pesuharjojen kanssa.

3.9.2 Yhdeksäs viikko: pohdinta Tutkin ja toimin ympäristössäni -teemojen esiintymisestä lasten leikissä

Lapset ovat luonnostaan uteliaita ja tutkivat ympäristöään aina, kun heillä on siihen mahdollisuus. Kuvataakseen ja tutkiakseen heitä ympäröivää maailmaa lapset myös ottavat nopeasti käyttöön aikuisilta ja toisiltaan oppimiaan käsitteitä kuten lukuja tai säätilaa koskevia sanoja. Tutkin ja toimin ympäristössäni – oppimisen alueen tavoitteiden toteutumiseksi tuntuukin tärkeimmältä tarjota lapsille riittävästi tilaisuuksia ja välineitä ympäristön havainnointiin ja tutkimiseen ja tukea heitä havaintojen eteenpäin työstämisessä.

Lasten ihmettelyä ja tutkivaa asennetta ei pidä pysäyttää siksi, että aikuisella ei ole valmiita vastauksia lasten kysymyksiin, vaan niihin voidaan etsimään vastauksia yhdessä. Näin kehittyvät myös lapsen taidot luovassa ongelmanratkaisussa ja kriittisessä ajattelussa ja lapsi oppii yhdistelemään uutta tietoa aikaisempiin käsityksiinsä, kokemuksiinsa ja uskomuksiinsa. (Ahonen 2017, 248.)

Lapset kiinnittävät huomiota ympäristössään ilmenevään matematiikkaan, kuten asioiden lukumääriin. Yhdeksännellä viikolla tämä näkyi esimerkiksi lasten laskiessa paikalla olevien lasten määrää (lukumäärät), rakentaessa rakennussarjalla ja etsiessä sopivan muotoisia palasia (geometriset muodot) ja sovittaessa pyöriä kulkemaan autonrenkaiden välistä (tilan hahmottaminen). Nämä matemaattiset käsitteet esiintyvät myös varhaiskasvatussuunnitelmassa (Helsingfors stad 2019, 36).

Ympäristökasvatuksen tavoitteet eivät varsinkaan kantakaupungissa sijaitsevassa päiväkodissa toteudu lasten itsensä toimesta. Vaikka lapset leikeissään havainnoivat ja tutkivat ympäristöään ja luonnon ilmiöitä, ei päiväkodin piha tarjoa siihen riittäviä mahdollisuuksia. Lasten tulee päästä liikkumaan myös lähialueen puistoissa ja rakentamattomassa luonnonympäristössä, jotta heidän luontosuhteensa voi kehittyä ja he pääsevät havainnoimaan luontoa ja sen ilmiöitä monipuolisemmin. Ympäristökasvatusta ei voi kuitenkaan rajoittaa vain retkiksi luonnonympäristöön, vaan siihen kuuluu myös rakennettuun ympäristöön tutustuminen ja kestävä elämäntavan opettelu päiväkodissa. (Ahonen 2017, 257-258.)

”Teknologia mielletään yleensä leikille täysin vastakkaiseksi. Se on laskennallisuuteen perustuvaa, tehokasta ja nopeaa. Käytämme teknologiaa usein apuvälineenä ja työkaluna erilaisten rutiinisuoritusten tekemiseen [...]” (Lahtinen & Höysniemi 2004, 447.)

Jos teknologia eroaa leikistä (vapaasti virtaavasta, luovasta ja kaottisestakin toiminnasta) näin radikaalisti, miten teknologiakasvatusta voitaisiin toteuttaa leikin kautta? Lapsi kuitenkin suhtautuu myös teknologiaan leikkisästi, tutkien ja kokeillen. Varhaiskasvatuksessa usein käytössä olevien tablettien käyttöliittymät ovat myös lasten teknologian käyttöön sopivia: käyttäjän ei tarvitse osata lukea ja laitteen ja sovellusten käyttöä voi opetella yrityksen ja erehdyksen kautta. Kaikkia teknologiakasvatuksen tavoitteita lapset eivät kuitenkaan leikeissään pysty toteuttamaan, vaikka leluissa olisikin käytössä erilaista teknologiaa. Teknologiakasvatuksessa lapsia tulee ohjata näkemään ihmisten toiminta ja innovaatiot tekniikan takana ja kannustaa pohtimaan omia teknologisia ratkaisuja kohtaamiinsa ongelmiin, ja tässä he tarvitsevat aikuisten tukea ja ohjausta. (Ahonen 2017, 266.)

3.10 Kymmenes viikko: lisää tutkimista lasten leikkeihin

Kymmenennen viikon tavoitteena oli lisätä lasten leikkeihin elementtejä Tutkin ja toimin ympäristössäni – oppimisen alueen sisällöistä. Tavoitteena oli lisätä lapsille mahdollisuuksia sekä matemaattisen ajattelun kehittämiseen, ympäristön tutkimiseen että teknologiakasvatukseen.

3.10.1 Kymmenennen viikon havainnot: Tutkin ja toimin ympäristössäni –teemojen lisäämisestä lasten leikkeihin

Maanantai. Ryhmän lasten käytössä olevia pelejä ja leluja on käyty läpi ja varastosta löytyi myös laatikollinen lukusauvoja. Lapset leikkivät niillä mielellään pöydän ääressä. Yksi lasten keksimä tapa leikkiä sauvoilla on rakentaa niistä erilaisia muotoja, ja tällä kertaa sauvoista rakennetaan esimerkiksi linnan kuva yhdistelemällä eripituisia sauvoja erilaisissa kulmissa toisiinsa nähden. Lapsista on myös hauskaa luokitella sauvoja ja vain ottaa ja laittaa niitä laatikkoonsa oikeille paikoille, jolloin he pääsevät arvioimaan sauvojen kokoa.

Tiistai. Viisivuotiaiden ”minieskari” lähtee aamupäivällä retkelle. Kokoontumisten teemana on luonto ja kierrätys, ja tällä kertaa retken tavoitteena on tarkkailla kevään merkkejä luonnossa. Lapset havaitsevat heti myös kaupunkiympäristöön liittyviä kevään merkkejä, kun päiväkodin edessä on pysäköitynä useampi pyörä kuin edellisillä viikoilla. Näemme kuitenkin myös silmuja, kukkia ja vihreää ruohoa ja kuulemme lintujen laulua ja lokkien huutoja. Mukana on myös suurennuslasit ja matalat petrimaljat, ja lapset innostuvat todella paljon keräämään tutkittavaa maljoihin ja katsomaan neulasia ja sammalia suurennuslasilla.

Keskiviikko. Kiinnitän ryhmän wc-tilojen seinään jo syksyllä löytämäni lukukortit, jotka ovat odottaneet kaapissa. Korteissa on numerot 1 – 20 ja niitä havainnollistamassa numeroa vastaava määrä leppäkerttuja erilaisissa puuhissa. Lapset innostuvat korteista heti (niin kuin yleensäkin aina uusista kuvista seinällä) ja laskevat ja etsivät niistä lukuja. Koska kortit ovat käsipyyhekoukkujen yläpuolella, ja lapset katsovat pyyhekoukun yläpuolella olevasta kortista, kuinka vanha kukin on. Lapset hassuttelevat itselleen ja kavereilleen keksimällään iällä ja laskevat myös taitavasti eteen- ja taaksepäin ikäeroja.

Torstai. Leikin lasten kanssa luokitteluleikkiä, jossa lasten tulee luokitella ja yhdistellä laatikollinen ryhmän tiloista kerättyjä leluja ja käyttötavaroita. Lapset saavat ensin luokitella tavarat haluamallaan tavalla. Ainoana kriteerinä on, että heidän tulee jakaa ne kasoihin niin, että yhdessä kasassa ovat esineet, jotka kuuluvat yhteen. Lapset käyttävät usein samanaikaisesti useampaa luokittelukriteeriä samanaikaisesti; esineet luokitellaan esimerkiksi yhteen kasaan käyttötarkoituksen mukaisesti ja toiseen kasaan värin tai tuntuman mukaan. Kun ensimmäinen luokittelu on tehty ja selitetty, pyydän lapsia jakamaan esineet jollain toisella tavalla. Tämä on lapsista vaikeaa, mutta he keksivät kuitenkin myös uudenlaisia luokittelutapoja.

Perjantai: päivän tavoitteena on päivittää ryhmän käytössä olevat kaksi tablettia uusilla ohjelmilla, poistaa niistä toimimattomat ohjelmat ja järjestellä ohjelmat tabletilla niin, että niiden käyttäminen on lasten kanssa helpompaa.

Ryhmän tableteista vain toisessa on SIM-kortti, ja koska talossa langaton verkko toimii vain yhdessä tilassa, jätän sen päivittämisen toistaiseksi. Verkon puutteessa tablettia tulee muutenkin käytettyä vähän, mutta se sopisi lasten käyttöön sellaisten ohjelmien kanssa, jotka eivät tarvitse verkkoa. Toiselle tablettille saan ladattua uusia kieli- ja matematiikkapelejä, mutta kaikki haluamani ohjelmat eivät ole saatavilla kaupungin laitteille, vaan niiden lisäämistä pitää erikseen pyytää it-tuesta. Lapset innostuvat heti, kun näkevät minun kokeilevan uusia pelejä, mutta tarvitsisin enemmän aikaa niiden läpikäymiseen ensin itse, jotta voisin ohjata lapsia niiden pelaamisessa.

3.10.2 Kymmenes viikko: pohdinta Tutkin ja toimin ympäristössäni – oppimisen alueen teemojen lisäämisestä lasten leikkeihin

Viikon havainnot osoittavat, että jo pienillä muutoksilla fyysiseen varhaiskasvatusympäristöön voi lisätä lasten ”altistumista” matematiikalle. Numerosarjoja ja laskutoimituksia esittävät kuvat ja matematiikan käyttöön sopivat lelut houkuttelevat lapset havainnoimaan matematiikkaa ja harjaantumaan sen huomaimiseen ja käyttöön. Vaikka lapset havainnoivat ja käyttävät matematiikkaa omatoimisesti, ja paljon matematiikkaa leikkeihin ja varhaiskasvatuksen arkeen voidaan lisätä myös, kun henkilökunta on tietoinen matematiikan opetuksen tavoitteista ja itse huomioi matematiikkaa ympäristössä lasten kanssa. Lapset ottavat myös esimerkkiä aikuisista; mitä enemmän aikuiset kiinnittivät huomiota matematiikkaan ja kannustavat sen käyttämiseen, sitä enemmän myös lapset ottavat matematiikkaa käyttöön.

Aikaisemmin olen ajatellut teknologiakasvatuksen liittyvän ennen kaikkea digilaitteiden käyttöön tutustumisen ja monilukutaidon kehittämiseen. Varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkemmin lukemalla selvisi, että teknologiakasvatuksen tavoitteisiin kuuluu paljon enemmän: tutkivan ja kokeilevan työtavan oppiminen, kysymysten asettaminen ja ratkaisujen etsiminen ja testaaminen yhdessä (Helsingfors stad 2019, 36). Ryhmän lapset käyttävät kaikki digilaitteita jo kotona vanhempiansa kanssa. Lapsille ei juuri tuo lisäarvoa se, jos he pääsevät myös päiväkodissa pelaamaan tabletilla yhtenä leikkipisteenä. Sen sijaan

tablettien käyttäminen yhdessä henkilökunnan kanssa lasten itse tekemään dokumentointiin ja esimerkiksi lasten omien kirjojen tai filmien tuottamiseen olisi pedagogisesti perusteltua ja yhdistäisi teknologiakasvatuksen laajemmin myös muihin oppimisen alueisiin. Teknologiakasvatus on kuitenkin selvästi osa-alue, jossa minulla ja ryhmässämme on vielä paljon kehitettävää.

Ympäristökasvatuksessa tarvitaan myös paljon aikuisen ohjausta. Lapsi muodostaa itse tunnesiteen lähiympäristöönsä ja tuttuihin paikkoihin, mutta tunteen yhdistäminen tekoihin ja niiden seurauksiin ei onnistu lapselta ilman aikuisen apua. Retket lähiympäristöön vahvistavat luontosuhdetta, jota voidaan käyttää hyväksi opeteltaessa kestäväää elämäntapaa. Yhdessä voidaan pohtia, mitä voimme tehdä, jotta tutun retkipaikan puut voivat hyvin tai mitä eläimiä retkipaikalla asuu ja mitä ne tarvitsevat hyvinvointiinsa. Päiväkodissamme kierrätys on järjestetty vain pahville ja biojätteelle, mikä on todella harmi, sillä lajittelu ja kierrätys ovat ympäristökasvatuksen osa-alueita, joita pientenkin lasten kanssa on helppo lähestyä.

3.11 Yhdestoista viikko: Kasvan, liikun ja kehityn

Yhdenneltoista viikolla tavoitteena oli havainnoida, miten lasten omissa leikeissä toteutuvat oppimisen alueen *Kasvan, liikun ja kehityn* sisällöt ja tavoitteet. Tähän oppimisen alueeseen kuuluvat sekä lasten fyysisestä aktiivisuudesta huolehtiminen ja liikkuvaan elämäntapaan kannustaminen että ruoka- ja turvallisuuskasvatus.

3.11.1 Yhdennentoista viikon havainnot: Kasvan, liikun ja kehityn –teemat lasten leikeissä

Maanantai. Ryhmän lapset haluavat aamiaisen jälkeen leikkiä lepohuoneessa ja ottavat taas päiväunipatjat käyttöön. Tällä kertaa niistä ei rakenneta majoja, vaan jokainen lapsi saa patjasta itselleen laivan, jotka asetellaan laitureihin vierekkäin. Sen jälkeen lapset rupeavat vuorotellen vetämään toisiaan patjoilla ympäri huonetta, kun laivat lähtevät liikkeelle. Erityisesti isommat lapset innostuvat vetämään pienempiään, kun nämä kiljuvat innosta vauhdissa. Isommille patjan vetäminen käy voimailusta, pienemmät taas harjoittavat tasapainoaan pysytellessään nopeastikin kääntyilevän patjan päällä.

Tiistai. Ryhmän viisivuotiaat lähtevät taas ”minieskarin” kanssa retkelle. Kun mukana on vain isompia lapsia, voimme kävellä reippaampaa vauhtia kuin kolmevuotiaiden ollessa mukana. Retkikohteena ovat vähän matkan päässä olevat kalliot, jossa lapset pääsevät kiipeämään ja kulkemaan epätasaisessa metsämaastossa. Vaikka välillä teemme erilaisia luontoon liittyviä tehtäviä ja lapset myös leikkivät paikoillaan kotileikkiä löytämässään majassa, tulee kiipeilyä ja tasapainoilua paljon enemmän kuin päiväkodin pihalla. Paluumatkalla lapset innostuvat myös juoksemaan kilpaa puistossa.

Keskiviikko. Päiväkodin piha on kaupunkipihaksi melko suuri ja pitkän suorakulmion muotoinen niin, että lapsilla on tilaa myös juoksuleikeille ja pyöräilylle. Pyöräily onkin suosittu ulkoleikki kaikenikäisten keskuudessa. Pihalla on päiväkodin hankkimia kolmipyöräisiä ja myös yksi pyörä, jossa on perälava. Se on niin raskas, että sen polkeminen ja työntäminen todella käy rasittavasta liikunnasta lapsille. Pyörien kanssa leikitään myös monenlaista, esimerkiksi poliisileikit ovat suosittuja. Vanhempainyhdistys on lahjoittanut myös muutaman potkupyörän, jotka ovat erityisesti lasten suosiossa. Monet lapset potkupyöräilevät kotonakin, mutta toisille potkuttelu päiväkodin potkupyörillä on ollut ensimmäinen kerta. Hekin ovat nopeasti oppineet tasapainoilemaan pyörän kanssa.

Torstai. Ryhmän lapset keinuvat ulkoilun aikana, kuten joka päivä. Keinuminen kehittää yleensäkin kehon hallintaa ja tasapainoa, mutta nyt lapset keksivät vielä uuden leikin: he ottavat ensin hurjan vauhdin ja antavat sen jälkeen vauhdin hiljentyä itsekseen siihen saakka, että se loppuu kokonaan. On mielenkiintoista katsoa, kun lapset tunnustelevat vauhtia ja arvioivat, milloin keinun liike todella on pysähtynyt. Keinuminen on myös yksi niistä leikeistä, joissa lapset voivat päiväkodissa turvallisesti kokea vauhdin hurmaa ja ”leikin huimausta”.

Perjantai. Lapset leikkivät aamiaisen jälkeen taas lepohuoneessa, tällä kertaa kevään aikana suosikiksi nousutta ”ei saa koskea lattiaan” -leikkiä. He hyppivät ja kiipeivät sängyltä toiselle ja siitä sohvalle ja asettelevat istumatyynyjä lattialle astinkiviksi. Lapset ottavat suuria ja pieniä askeleita, hyppäävät, kurottavat, tasapainoilevat, konttaavat ja kiipeävät. Lapset jatkavat leikkiään pitkään, ja sovittavat itse sen vaikeusastetta toisilleen sopivaksi esimerkiksi siirtämällä tyynyjä lähemmäs tai kauemmas toisistaan. Tarkoituksena ei selvästikään ole pudottaa ketään leikistä vaan että kaikki voivat onnistua.

3.11.2 Yhdestoista viikko: pohdinta Kasvan, liikun ja kehityksen – oppimisen alueen teemojen ja tavoitteiden toteutumisesta lasten leikeissä

Viikon havainnot osoittavat sen, minkä olen todennut jo aikaisemminkin, eli suuri osa lasten leikeistä on hyvin liikunnallisia, kunhan heillä on tilaa ja mahdollisuuksia liikkua eikä liikunnallisia leikkejä ole kielletty. Sisätiloissa lasten juokseminen, hyppiminen ja kiipeily ovat usein turvallisuusriskejä. Riskiä voi pienentää antamalla lasten liikkua ja ”riehua” sisällä pienryhmissä. Ryhmämme lasten lempipetki päivästä on, kun he pääsevät pienryhmässä leikkimään vapaasti lepohuoneessa, ja majanrakennuksen lisäksi erilaiset liikuntaleikit ovat niissä tilanteissa hyvin suosittuja. Kun siirtymätilanteet toteutetaan pienryhmissä, lapsilla on niissäkin enemmän mahdollisuuksia liikkua vapaasti tai ohjatusti.

Myös ulkona päiväkodin pihalla lasten vapaa liikkuminen edellyttää aikuisten aktiivista valvontaa. Tunistan Liisa Ahosen Vasun käyttöopas -teoksessa esiin tuoman ilmiön siitä, miten ulkoiluun liittyvät säännöt usein perustellaan lasten turvallisuudella, vaikka ne palvelevatkin enemmän aikuisten mukavuudenhalua (Ahonen 2017, 273). Omassa yksikössäni pihaleikkien säännöt on kuitenkin käyty läpi jokaisen toimintakauden alussa ja sääntöjä on tarkistettu ja sovellettu niin, että ne mahdollistavat enemmän liikunnallisia leikkejä; liukumäkeä esimerkiksi saa kiivetä ylöspäin, kunhan kaikki, jotka haluavat laskea, voivat myös laskea. Monesti erityisesti pienimpien lasten vanhemmat ovat myös huolissaan lasten turvallisuudesta ja haluaisivat kieltää lapsilta esimerkiksi kiipeilytelineessä kiipeilyn. Silloin henkilökunnan täytyy olla erityisen tarkkana turvallisuuden kanssa, jotta vanhempien luottamus sekä henkilökuntaan että lapsen taitoihin voi kasvaa.

Ruoka- ja turvallisuuskasvatuksen teemat ovat sellaisia, joihin lapset tarvitsevat aikuisen tukea. Ruokakasvatukseen liittyviä teemoja lasten kotileikeissä tulee esiin, jos lapset ovat saaneet ruokakasvatusta muulloin ja osaavat esimerkiksi nimetä ruokia ja arvioida niiden ominaisuuksia. Kotileikissä leikissä mukana olevalla aikuisella on myös hyvä tilaisuus leikissä tapahtuvaan ruoka- ja turvallisuuskasvatukseen, koska leikissä nukkeihin kohdistetut kiellot tai kehotukset eivät aiheuta lapsissa samanlaista vastarintaa kuin usein oikeissa tilanteissa, vaan he ovat valmiita kuuntelemaan ja omaksumaan myös perustelut niiden takana.

3.12 Kahdestoista viikko: liikunnan lisääminen lasten leikkeihin

Tavoitteena oli saada lisättyä lasten omaehtoisiin leikkeihin liikuntaa Liikun, kasvan ja kehityn – oppimisen alueen tavoitteiden mukaisesti.

3.12.1 Kahdennentoista viikon havainnot: liikunnan lisääminen lasten leikkeihin

Maanantai: päivän tavoitteena on tarkastella, miten lasten ulkoleikkeihin saisi lisättyä liikuntaa. Ulko-varastosta löytyy vapaasti lasten käytössä olevia liikuntaan innostavia irtoleluja ja välineitä polkupyöriä, muutamia kevyitä jalkapalloja ja yksi koripallo, sählymailoja, -maali ja -pallot, keppihevostia, hyp-pynaruja, vanteita ja ”tasapainokaukalo”. Lisäksi henkilökunta voi ottaa esille kartioita ja aitoja. Väli-neiden valikoima on kohtuullinen, ja välineitä enemmän liikuntaan ehkä kannustaakin aikuisen esi-merkki ja mukanaolo. Esimerkiksi ohjatussa tuokiossa opittu liikuntaleikki siirtyy usein myös lasten omiin leikkeihin. Myös liidulla tai hiekkaan piirretyt rajat innostavat lapsia käyttämään niitä erilaisiin leikkeihin tai peleihin. Itselleni liikunnan lisäämien ulkoleikkeihin olisi todennäköisesti helpointa lisää-mällä viikko-ohjelmaan esimerkiksi kolme kertaa viikossa ohjattu – vaikka lyhytkin – ulkoleikkituokio, josta lapset voisivat oppia uusia leikkejä ja poimia omiin leikkeihinsä ideoita.

Tiistai: päivän tavoitteena on tarkistaa sisäliikuntavälineiden tilanne, ja pohtia, miten niiden käytöllä voisi lisätä liikuntaa lasten leikeissä. Päiväkodissa on liikuntasali ja sen yhteydessä ryhmien yhteinen liikuntavälinevarasto. Irtovälineiden osalta käytössä on ainakin pehmopalloja, tennispalloja, vanteita, hyp-pynaruja, tunneleita, leikkivarjoja ja erilaisia astin- ja tasapainolaattoja. Hernepusseja on vain muu-tamia. Suuri osa näistä välineistä on sellaisia, joita myös ryhmän lepohuoneessa voisi pitää esillä ilta-päivän vapaata leikkiä varten – tai vaihtoehtoisesti ottaa yhdeksi leikkipisteeksi liikuntasalin ja joitain välineitä. Liikuntasalissa on myös puolapuut, niihin kiinnitettävä liukumäki, kaksi trampoliinia ja penk-kejä.

Keskiviikko: päivän tavoitteena on havainnoida, miten retkeillessä voidaan lisätä lasten liikuntaa. Tu-levien esikoululaisten ”minieskarin” retkellä on luontoon liittyviä tehtäviä. Olemme taas metsäisillä kal-lioilla, ja etsiessään tehtävien mukaisia keppejä, käpyjä tai pieniä ja suuria puita lapset kiipeilevät ja kulkevat ympäriinsä epätasaisessa maastossa. Paluumatkalla lapset ehdottavat itse kilpajuoksua, sillä siitä on heille tullut osa minieskarin retkiä. Monipuolisen liikunnan lisäämiseksi lasten kanssa on hyvä lähteä mahdollisimman usein pois tutulta pihalta. Tutustumalla lähiympäristöön kävellen arkiliikunnasta tulee myös heille luonteva osa kaupunkielämää.

Torstai: päivän tavoitteena on havainnoida, miten lapset ottavat käyttöön lepohuoneeseen vapaan leikin ajaksi tuomani tasapainolaatat ja hyppynarut. Lapset innostuvat erityisesti värikkäistä tasapainolaatoista ja rakentavat niistä polun majalta toiselle. He koettavat myös pinota niitä päällekkäin ja tasapainoilla rakentamansa tornin päällä, mikä aiheuttaa vaaratilanteen. Hyppynarut tulevat leikissä käyttöön rakennustarvikkeiksi, eikä niitä siis käytetä liikuntaan. Itse olin ajatellut, että niitäkin olisi voinut käyttää tasapainoiluun tai ehkä pyörittää ”hiirenhäntää”.

3.12.2 Kahdestoista viikko: pohdinta liikunnan lisäämisestä lasten leikkeihin

Viikon havainnot osoittavat, että melko pienillä muutoksilla oppimisympäristöön lasten omiin leikkeihin voidaan lisätä liikuntaa. Liikuntavälineitä on oltava lasten saatavilla, ja heidän tulee tietää, miten niitä käytetään. Liikuntavälineiden käytössä ohjaus niiden turvalliseen käyttöön on tärkeää. Eri tavoin liikkumista ei kuitenkaan pidä lähtökohtaisesti kieltää vain siksi, että se voisi olla vaarallista, vaan aikuisen tehtävä on valvoa, ettei vaaratilanteita synny. Lapsilla tulee myös olla tilaa liikkua. Kyse ei ole ainoastaan päiväkodin fyysisistä tiloista, vaan siitä miten niitä käytetään. Jakamalla iso ryhmä pienryhmiin sekä toiminnassa että siirtymätilanteissa, on lapsilla enemmän tilaa liikkua eikä vaaratilanteita synny yhtä helposti.

Vielä fyysisistä oppimisympäristöä tärkeämpää on kuitenkin kasvattajien asenne ja esimerkki. Lapset oppivat mallista, ja jos päiväkodin aikuiset pitävät eri tavoin liikkumista hauskana ja luonnollisena osana päivää, lapsetkin oppivat suhtautumaan liikkumiseen niin. Lapset tarvitsevat myös mallia ja esimerkkejä erilaisista liikuntaleikeistä, jotta he voivat ottaa niitä osaksi omia leikkejään. Päiväkodin vanhimmat, viisivuotiaat ja esikouluikäiset, osaavat jo taitavasti leikkiä myös erilaisia sääntöleikkejä kuten hippatai piilosleikkejä myös keskenään, kunhan ovat ensin oppineet säännöt leikkimällä yhdessä aikuisen tai vanhempien lasten kanssa.

3.13 Kolmastoista viikko: näkyvätkö muutokset?

Viimeisen havainnointiviikon tavoitteena oli alun perin tarkastella, mitkä havaintojeni pohjalta ideoituja käytänteet ovat vakiintuneet ryhmän arkeen ja parantavatko ne eri oppimisen alueiden tavoitteiden

saavuttamista lasten leikeissä. Koronatilanteen takia ryhmän toiminta oli kuitenkin kaukana normaalista arjesta, koska lapsia oli paikalla vain murto-osa. Päädynkin havainnoimaan ensimmäisen viikon tapaan sitä, miten oppimisen alueet ja niiden tavoitteet tulevat esiin lasten leikeissä.

Tiistai. Piirtäminen ei ole ryhmässä viime viikkoina ollut yhtä suosittua kuin aikaisemmin, mutta lapset piirtävät silti edelleen useina päivinä viikossa oma-aloitteisesti ja toteuttavat Ilmaisun monet muodot – oppimisen alueen tavoitteita. Tussikynien pitäminen vapaasti saatavilla on ollut lapsille mieluisaa, ja he piirtävätkin lähes pelkästään tusseilla. Erilaisten tekniikoiden harjoittamiseksi tussit on ilmeisesti jatkosakin syytä ottaa käyttöön vain osaksi aikaa.

Keskiviikko. Kotileikki on viime viikkoina ollut ryhmässä ehdottomasti suosituin leikki. Lapset ovat hakeneet leikkiin toisista ryhmistä lisää tavaroita, niin että kotileikkinurkkauksessa on nyt varsinkin vauvanhoitoon varsin kattava valikoima varusteita. Kotileikissä toteutuu ennen kaikkea Kielten rikas maailma – oppimisen alueen tavoitteita, kun lapset pääsevät vapaasti kommunikoimaan toistensa kanssa ja oppimaan toisiltaan. Jonkin verran Kasvan, liikun ja kehityn – oppimisen alueeseen kuuluvia ruokakasvatukseen ja terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita toteutuu myös, kun lapset laittavat ruokaa ja syöttävät vauvojaan. Koronapandemia ja sen tuomat rajoitukset näkyvät lasten leikissä myös, kun uima-altaaseen päätetään päästää vain ne vauvat, joilla ei ole koronaa.

Torstai. Ulkona sataa räntää ja pihalle on muodostunut isoja lätäköitä. Lapset kaivavat innokkaasti kanavia lätäköiden välille ja kantavat vettä lätäköistä ja kanavasta toiseen ämpäreillä. Lapset tutkivat veden virtaamista ja lätäköiden pinnan nousua ja laskua ja sitä, mitkä asiat vaikuttavat siihen. He juoksevat lätäköiden välillä ja hyppivät niihin ja niiden yli. Leikissä toteutuvat kahden eri oppimisen alueen tavoitteet. Tutkin ja toimin ympäristössäni - oppimisen alueen tavoitteista toteutuvat matemaattisen ajattelun kehittyminen ja ympäristö kasvatus, ja Kasvan, liikun ja kehityn - oppimisen alueesta toteutuu fyysinen aktiivisuus.

Perjantai. Iltapäivällä lapset ottavat esiin roolivaatteet ja aloittavat leikin, jossa prinsessat ja muut henkilöt asuvat linnassa. Roolivaatteet ovat olleet ahkerasti käytössä siitä asti, kun ne kaksi kuukautta sitten lisäsin ryhmän leikkipisteiksi. Tässä leikissä toteutuvat Kielten rikas maailma – oppimisen alueen tavoitteet, kun leikkijät neuvottelevat roolivaatteiden jaosta ja käyvät leikkiin kuuluvaa dialogia keskenään. Lisäksi leikissä tulee toteutettua Ilmaisun monet muodot – oppimisen alueen tavoitteita, kun linnan asukkaat osallistuvat tanssiaisiin ja esittävät itse keksimiään tansseja.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vaikka päiväkirjaan kirjaamani havainnot kattavat vain pienen osan lasten leikki-tilanteista, tukevat ne kuitenkin sitä päätelmää, että lasten omista leikeissä tulevat esiin suuri osa oppimisen alueista ja myös niiden tavoitteisiin päästään lasten omaehtoista leikkiä tukemalla. Opettajan rooli on tavoitteiden saavuttamisessa keskeinen. Opettajan tulee järjestää oppimisympäristö, joka mahdollistaa lasten leikin pedagogisen rikastamisen niin, että varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet voidaan saavuttaa lapsille ominaisimman toiminnan, leikin kautta.

4.1 Leikki oppimisen alueiden tavoitteiden saavuttamisessa

Oppimisympäristössä sekä fyysisellä että psykologisella ja sosiaalisella ympäristöllä on tärkeä rooli. Marjatta Kalliala ja Leena Tahkokallio toteavat artikkelissaan, että päiväkodin fyysisen ympäristön soveltamista leikkiin rajoittaa se, että päiväkodissa, toisin kuin kotona, on niukasti muuta leikkiin käytettävissä olevaa materiaalia. Päiväkodissa lapsilla on leikeissään käytössä vain se, mitä aikuiset ovat oletaneet heidän tarvitsevan. (Kalliala & Tahkokallio 2004, 18.) Lasten leikki on päiväkodissa aikuisten viitseliäisyyden armoilla vielä enemmän kuin kotona tai luonnossa. Jotta kasvattajat voisivat panostaa fyysisen oppimisympäristön muokkaamiseen leikkiin sopivaksi, pitää heidän nähdä leikin merkitys lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Päiväkirjahavaintojeni ja kirjallisuuden perusteella oppimisen alueiden sisällöt tulevat lasten leikeissä esiin, ja niiden tavoitteisiin voidaan päästä, mikäli varhaiskasvattajat ovat tietoisia leikin merkityksestä ja varhaiskasvatuksen pedagogisista tavoitteista. Erityisesti opettajan vastuulla on pedagogisesti rikkaan leikin mahdollistavan varhaiskasvatusympäristön luominen ja ylläpitäminen.

Varsinkin pienemmät lapset tarvitsevat leikkeihinsä myös esineitä kannattelemaan leikkiin liittyviä mielikuvia ja rooleja. Kouluissa lelujen ja leikkivälineiden puute ei enää ole samalla tavoin leikkiä jarruttava tekijä, sillä kouluikäiset lapset pystyvät mielikuvitus- ja sääntöleikkeihin, jotka eivät ole esinesidonnaisia. Tunnistan myös artikkelissa mainitun puhtauden ja siisteyden vaatimuksen, joka varhaiskasvatuksessa helposti ajaa leikin edellytysten ohi. Koronaviruspandemian mukanaan tuomat tiukentuneet hygieniavaatimukset eivät ole omiaan parantamaan tilannetta leikille sopivan tilan ja pitkäkestoisten leikkien tukemiseksi.

Leikki perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja lapsen omaan haluun leikkiä. Tämä on johtanut siihen väärinkäsitykseen, että myös varhaiskasvatuksessa aikuisten tehtävä on jättää lapset rauhaan ja antaa leikin syntyä, jos se on syntyäkseen. Leikkiin osallistuva ja sitä ohjaava aikuinen pitää kuitenkin avaimia leikin pedagogisen sisällön rikastuttamiseen. Läsnä oleva aikuinen voi rikastuttaa leikkiä toimimalla lapsille mallina, auttamalla ajattelemaan ääneen, löytämällä tapoja ottaa uusia leikkijöitä mukaan ja vaikuttamalla leikin kulkuun ottamalla leikkiin kuuluvan roolin. (Siren-Tiusanen 2004, 16.)

Olen aikaisemmin työskennellyt myös ranskalaisessa varhaiskasvatuksessa, ”*école maternelle*ssa”. Siellä lasten osaamista eri oppimisen alueilla mitataan ja arvioidaan samaan tapaan kuin koulussa, ja lapsille on iän mukaan annettut tavoitteet esimerkiksi matemaattisissa, kielellisissä tai sosiaalisissa taidoissa. Tämän tapainen ajattelu ei sovi suomalaiseen varhaiskasvatukseen, eikä varsinkaan silloin, jos varhaiskasvatuksen tavoitteita halutaan toteuttaa leikin kautta. Helsingin ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetyllä täydennyskoulutusluennolla Jan-Erik Mansikka määritteli eron nk. ”*strävandemål*” ja ”*uppnåendemål*”, ”*pyrkimystavoitteet*” ja ”*saavutustavoitteet*” välillä. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa asetetaan tavoitteita, jotka koskevat ennen kaikkea toimintaa, sitä, miten tavoitteisiin pyritään. Ajatuksena on, että pedagogisesti perustellulla toiminnalla myös lasten oppimisen tavoitteisiin päästään, koska lapset rakentavat aktiivisesti omaa osaamistaan toiminnan avulla. Eteläeurooppalaisessa ja anglo-saksisessa varhaiskasvatuksessa taas asetetaan hyvin tarkkoja ”saavutustavoitteita” lasten osaamiselle ja nähdään varhaiskasvatuksen tehtävä lasten opettamisessa näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. (Mansikka, 2020.) Jatkotutkimusidea leikin käyttöön oppimisen alueiden sisältöjen käsittelyssä olisi tutkia lasten osaamisen kehitystä systemaattisemmin vertaamalla sitä toimintakauden alussa ja lopussa.

Se oppimisen alueista, jossa selkeimmin kaivataan aikuisen ohjausta ja ulkopuolelta tulevaa tietoakin, on Minä ja meidän yhteisömme. Siihen liittyvät teemat eettisistä kysymyksistä ja katsomuksista eivät välttämättä nouse lasten leikeissä esiin, ja lapset tarvitsevat niiden käsittelyyn aikuisen tukea ja ohjausta. Nämä sisällöt sopivat hyvin pienryhmissä tai aamupiirissä käsiteltäviksi myös ohjattujen tuokioiden avulla.

4.2 Pohdintaa opinnäytetyön prosessista

Opinnäytetyöni tavoitteena oli oman ammatillisen kasvuni tukeminen tutkimalla, miten voin varhaiskasvatuksen opettajana kehittää työtapojani, jotta oppimisen alueiden tavoitteet toteutuisivat lasten leikeissä. Ryhmän toiminnan ja lasten leikkien havainnointi ja sen reflektointi päiväkirjassa oli työtapo, joka itsessään edesauttoi ammatillista kasvua. Opinnäytetyötä tehdessäni kävin läpi varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkemmin kuin tähän asti, etsin eri oppimisen alueita täydentävää materiaalia ja ideoita kirjoista ja kokeilin niitä käytännössä ryhmässäni. Olen itse tullut tietoisemmaksi omasta roolistani lasten leikkien tukemisessa, ja olen oppinut myös paljon siitä, mitä ja miten ryhmämme lapset leikkivät. Myös leikkien havainnoimisesta menetelmänä olen oppinut paljon. Päiväkirjan pitäminen oman työn reflektointiseksi on työtapo, jota voisin käyttää jatkossakin, esimerkiksi havainnoidakseni ryhmämme varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista tai tiimin työtapoja.

Opinnäytetyötä tehdessäni pohdin varhaiskasvatuksen toteuttamista erityisesti leikin kautta, ja minulla on tällä hetkellä melko selkeä kuva siitä, miten haluan toteuttaa ryhmän toiminnan, kun pääsemme taas palaamaan normaaliin arkeen. Lukuvuoden alussa halusin toteuttaa aamupäivien pienryhmissä eri oppimisen alueisiin liittyviä ohjattuja tuokioita. Iltapäivisin lepohetken jälkeen lapset ovat piirtäneet ja leikkineet omaehtoisesti. Tätä mallia suunnittelin toteuttavani vielä tehdessäni päiväkirjan viidennellä viikolla suunnittelutyötä. Leikin merkitykseen ja oppimisen alueiden tavoitteisiin perehtyminen sai minut suunnittelemaan ryhmän toimintaa uudelleen. Jatkossa aion järjestää suurimman osan ohjatuista tuokiosta joko aamupiirissä (musiikki, kieleen liittyvät tuokiot, eettiset ja katsomuskysymykset) tai iltapäivisin lepohetken jälkeen (kuvataide, kädentaidot, tutkimukset). Aamupäivät tulevat olemaan lasten leikkiäikää, sisällä pienryhmässä tai ulkona. Lasten kiinnostuksenkohteiden mukaan koetamme luoda leikeistä myös pidempikestoisia kokonaisuuksia. Yhtenä aamupäivänä viikossa käymme jatkossakin retkellä ja yksi aamupäivä varataan jumppasalin käytölle pienryhmissä. Leikin havainnointi ja leikin rikastamiseen perehtyminen ovat selkeyttäneet kuvaani siitä, miten haluan toteuttaa varhaiskasvatusta ryhmässäni.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Damgaard Warrer, S. & Brorström, S. 2018. Det vet vi om barns lek och experimenterande verksamhet. Lund: Studentlitteratur.
- Hakkarainen, P. 2004. *Leikki lasten toimintana*. Teoksessa *Leikin pikkujättiläinen*, toimittanut Piironen, L. Helsinki: WSOY, 160-167.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2004. *Leikin kehitys ja aikuisen tehtävät lasten ohjauksessa*. Teoksessa *Leikin aika*. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto, 6-8. Saatavissa: https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2018/07/Vaka_Leikin-aika.pdf Viitattu 25.2.2020.
- Helenius, A. & Lummelahdi, L. 2013. *Leikin käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helsingfors stad. 2019. Planen för småbarnspedagogik i Helsingfors. Saatavissa: https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/vare/Helsinki_Vasu_SE.pdf Viitattu 19.1.2020.
- Hännikäinen, M. 2004. *Leikki lasten oppimisympäristönä*. Teoksessa *Leikin pikkujättiläinen*, toimittanut Piironen, L. Helsinki: WSOY, 360-367.
- Kalliala, M. 2004. *Mikä on leikkiä?* Teoksessa *Leikin aika*. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto, 4-5. Saatavissa: https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2018/07/Vaka_Leikin-aika.pdf Viitattu 19.2.2020.
- Kalliala, M. & Tahkokallio, L. 2004. *Mitä aikuinen voi tehdä lasten leikin hyväksi?* Teoksessa *Leikin aika*. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto, 17-19. Saatavissa: https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2018/07/Vaka_Leikin-aika.pdf Viitattu 19.4.2020.
- Korkeamäki, R-L. 2004. *Hyla-kahvia sokerista, perunoita ja omenia kirjainpalikoista – kirjoitetun kielen löytöretkellä*. Teoksessa *Leikin pikkujättiläinen*, toimittanut Piironen, L. Helsinki: WSOY, 300-313.
- Lahtinen, K. & Höysniemi, J. 2004. *Lasten teknologialeikki – kokeileva ja oivaltava suhde teknologiaan*. Teoksessa *Leikin pikkujättiläinen*, toimittanut Piironen, L. Helsinki: WSOY, 444-453.
- Mansikka, J-E. 2020. Luento *Vad är småbarnspedagogik* 17.1.2020.
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf Viitattu 20.4.2020.
- Rusanen, S. 2009. *Lapsen kuvista kulttuurin kuviin*. Teoksessa *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 48-54.
- Ruokonen, I. 2009. *Musiikillista oppimisympäristöä luomaan*. Teoksessa *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 22-29.

Siren-Tiusanen, H. 2004. *Leikki ja oppiminen*. Teoksessa *Leikin aika*. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto, 14-16. Saatavissa: https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2018/07/Vaka_Leikin-aika.pdf
Viitattu 19.2.2020.